

คำของกรรม

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังกรรม กรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กรรมอันประเสริฐ “คุณค่าของกรรม” ถ้าเราเข้าถึงคุณค่าของกรรม เราจะมีความสุขในหัวใจของเรา ใครเข้าถึงคุณค่าของกรรมนะ ค่าของกรรมมีคุณค่าขนาดไหนกับใจดวงนั้น ถ้าใจดวงไหนเข้าถึงคุณค่าของกรรมได้ ใจดวงนั้นประเสริฐ ถ้าเข้าถึงกรรม ใจดวงนั้นจะเห็นคุณค่าของกรรม

ถ้าเราเข้าไม่ถึง ใจมันก็เป็นประสาทใจของเรา ใจของเราหาคุณประโยชน์มา หามาขนาดไหน หามาแล้วมันเป็นความหามาของเราเอง เราเข้าใจว่าเป็นกรรม แต่มันไม่สมกับความเป็นจริง ถ้ามันเป็นความเป็นธรรมจริง มันจะให้มีความสุข ไม่มีความสุขกับเราเลย

แต่เราก็มีความสุขมาเป็นเครื่องยืนยัน เรามีความสุขเป็นเครื่องยืนยันว่าเรามีความสุขของเราตลอดไป ทุกข์ในหัวใจ ทุกข์ในหัวใจมันเป็นการยืนยันกับเราเองว่า เราเข้าไม่ถึงกรรมตามความเป็นจริง ถ้าเราเข้าถึงกรรมตามความเป็นจริง ทุกข์อันนี้มันต้องไม่มี ทุกข์จะเก้อๆ เจีนๆ เข้าไม่ถึงใจดวงนั้นได้

ทุกข์มีอยู่ประจำโลก เรื่องของธาตุขันธ์ ภารา หเว ปลูกขุขุธา ชั้นนี้เป็นภาระกับใจดวงนั้น เป็นภาระกับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นแบกขันธ์เป็นภาระสิ่งนั้นไป เป็นภาระน่าเบื่อหน่าย สิ่งที่เป็นแอก เหมือนวัวลากคันไถไป น่าเบื่อหน่ายมาก สิ่งที่ว่าเทียมเกวียนไป อยากจะปลดเกวียนนั้นทิ้ง ปลดแอกปลดไถทิ้ง แต่มันปลดแอกไม่ได้ เพราะมันยังไม่เสร็จงานของเขา ถ้ามันเสร็จงานของเขา มันก็ปลดแอก ปลดได้

เสร็จงานของเรา งานของเราคืองานการภาวาของเรา งานในหัวใจของเรา ถ้าเรามีงานในหัวใจของเรา เราสะสมงานในหัวใจของเรา เห็นใหม่ มันเป็นงานขึ้นมา แต่มันไม่เป็นงานขึ้นมา เพราะว่ามันเป็นเรื่องของโลกเขา ความเป็นโลกเขา

คุณค่าของธรรม เราเข้าถึงได้ขนาดไหน จะให้ประโยชน์กับใจดวงนั้นขนาดนั้น ใจเข้าได้ ลึกก็ให้คุณค่าของธรรมได้ลึก ใจเข้าได้ตื้นก็ให้คุณค่าของธรรมได้ตื้น แล้วถ้าใจไม่เข้าเลยคุณค่าของธรรมก็มีอยู่ แล้วมันน่าเสียดายว่าเกิดมาทั้งชาติ

เกิดมาทั้งทีพบพระพุทธศาสนา ศาสนามีธรรมวางอยู่โดยธรรมชาติ ให้เข้าถึงได้ เป็นโอกาสอันประเสริฐมาก มนุษย์เกิดมาพบพระพุทธศาสนาประเสริฐที่สุด ประเสริฐเพราะว่ามียารักษาโรค กับคนเกิดมา คนที่เป็นโรคแล้วไม่มียารักษา พยายามแสวงหา ได้ข่าวอยู่ว่าที่ไหนจะมียา แต่ก็รักษาไม่ได้ เหมือนสมัยก่อนพุทธกาล

เข้าใจว่าสิ่งต่างๆ ประพฤติปฏิบัตินั้นเป็นการประพฤติปฏิบัติ แสวงหาทางออกกัน ประพฤติปฏิบัติกัน ตื่นข่าวว่าที่นั่นจะกำจัดทุกข์ได้ ลื่นทุกข์ได้ ก็ตื่นไปกับเขา แต่มันก็ไม่สมประโยชน์ตัวเอง นั่นนะ ได้แต่ข่าวว่าจะมียารักษา แต่เราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา มันมียารักษา โดยธรรมชาติเลย มียาอยู่จริงๆ เพียงแต่ว่าเราเข้าถึง ไม่เข้าถึง

ถ้าเราเข้าถึงธรรม เราเชื่ออันนั้น ความเชื่อถึงมันก็เข้าถึงได้ส่วนหนึ่ง ถ้าความเข้าถึงสัมผัสได้ ถ้าสัมผัสได้ สัมมาสมาธิเกิดกับใจดวงนั้น สัมผัสกับใจดวงนั้นก็เข้าถึงอีกส่วนหนึ่ง

เข้าถึงที่สุด สมุทเฉตพหानกิเลสออกไปจากใจเป็นชั้นๆ เข้าไป มันจะเป็นการเข้าถึงธรรมที่ว่าคุณค่าของธรรมเข้าถึงหัวใจ หัวใจดวงนั้นกับธรรมเป็นอันเดียวกัน ดวงใจดวงนั้นประเสริฐ ดวงใจดวงนั้นประเสริฐมากพ้นจากความทุกข์ออกไปจากโลกได้ ออกไปจากวัฏฏะ พ้นออกจากทุกข์ไปได้ นั่นดวงใจดวงนั้นประเสริฐ แล้วก็แบกไปเหมือนกับวัวเทียมเกวียนที่แรกนั้นแหละ ลากไถไป นั่นนะเป็นภาระ อย่างนี้ถึงว่าเป็นเข้าถึงธรรมแล้วเป็นภาระเฉยๆ

แต่ขนาดเราถ้าไม่เป็นภาระ เกวียนกับเราเป็นอันเดียวกันนะ มันทั้งแบกทั้งติดไปโดยที่ว้าพลดไม่ได้ ความพลดไม่ได้มันเป็นความทุกข์ยากมากนะ เกิดมาเป็นมนุษย์แสนทุกข์แสนยาก แสนทุกข์แสนยากเพราะว่าเราเข้าไม่ถึงธรรม ถ้าเข้าถึงธรรมแล้วมันจะไม่แสนทุกข์แสนยาก มัน

จะแสนทุกข์แสนยากไปไหน ในเมื่อมันเป็นการประพฤติปฏิบัติ มันเป็นการที่กำเนิดมาพบ พระพุทธศาสนา

เราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา พุทธศาสนาสอนให้เราย้อนกลับมาดูใจของเรา ให้ย้อนกลับมาค้นคว้าความสุขในหัวใจของเรา ถ้าเราไม่ตื่น เราไม่เข้าใจเรื่องอย่างนี้ เราก็ออกไปข้างนอกมีแต่ ความทุกข์ความยาก เพราะมันผูกติดกันไป

ใจกับจันท์ ใจกับทุกอย่าง มันเป็นอันเดียวกัน แล้วมันหมุนออกไปตามความเห็นของเขา ว่าที่ไหนจะมีความพึงพาอาศัยได้ สิ่งที่จะพึงพาอาศัยได้ พยายามจะหาสิ่งที่พึงพาอาศัย แสวงหา เท่าไรก็แสวงหาแต่ความทุกข์ ตะครุบแต่เงา ตะครุบสิ่งที่ไม่เป็นความจริง ตะครุบแต่สิ่งที่เป็น เรื่องของโลกเขา แล้วมันก็พอใจนะ มันพอใจเพราะกิเลสมันอยู่ในหัวใจ กิเลสมันไปให้โทษ ให้โทษอย่างนี้

ให้โทษว่าความคิดของกิเลสมันความคิดแสวงหา แล้วเชื่อตัวเองไง เชื่อว่าสิ่งนั้นจะเป็น ความสุข สิ่งนั้นจะเป็นที่พึ่งที่อาศัย เชื่อตัวเองแล้วทำออกไป ความทำออกไปตามกิเลส กิเลสมัน เป็นโทษกับเราเอง กิเลสเป็นความเห็นของเราเอง ความเห็นของเราที่เคยมองมากับหัวใจนี้ เป็น ความเห็นของเราเอง จนสร้างเป็นจริตนิสัย เป็นความพอใจของเรา

ความพอใจของโลก ความเห็นที่ต่างๆ กัน เขาตื่นสมบัติกัน บางอย่างเราก็ไม่สนใจกับเขา เราก็ไม่ตื่นไปกับเขา เพราะความพอใจเราไม่เกิดเหมือนกับเขา ความพอใจเราไม่สมบูรณกับเขา เขามีความพอใจของเขาอย่างนั้น เขาก็แสวงหาของเขาอย่างนั้น เขาก็ตื่นไป จริตนิสัยเป็นแบบนั้น

เพราะการเกิดและการตาย มันถึงน่าสลดสังเวช น่าสลดสังเวชกับการเกิดและการตายของ สัตว์โลก ของตัวเราเอง สัตว์โลกไง หมูสัตว์ สัตว์คือสัตว์โลกคือเราคนหนึ่ง เราเป็นสัตว์โลก เรา เกิดมาในโลกนี้เราก็เกิดแล้วหมุนเวียนไปตามโลกเขา เราก็เป็นสัตว์โลก เห็นไหม เราเป็นสัตว์โลก แล้วโลก โลกของเราด้วย สัตว์โลกอื่นๆ ส่วนที่เป็นสัตว์โลกในวัฏสงสารนั้นมันเป็นเรื่องของเขา

ใครเกิดมาทุกข์ พอใจทุกข์ ก็ทุกข์ของเขา ถ้าใครเกิดมาแล้วพยายามแสวงหาทางออก มันก็ จะมีทางออกให้กับใจดวงนั้นได้ ถ้าแสวงหาทางออก มีทางออกอยู่ แสวงหาผิดมันก็ยังไม่เข้าถึงใจ เห็นไหม คุณค่าของธรรมอย่างนั้น มีการแสวงหา แต่แสวงหาด้วยทางที่ผิดพลาด แสวงหาด้วยการ ไม่เข้าใจของเรา นั่นคุณค่าเข้าถึงธรรมส่วนหนึ่ง

“คุณค่าของธรรม” ศีลธรรม จริยธรรม ผู้ที่เข้าถึงศีลธรรม มีจริยธรรม มีคุณงามความดีนี้ละ คุณงามความดีของโลกเขา คุณงามความดีของโลกเขาผลาญให้ชีวิตนี้หมดไป ผลาญให้กาลเวลากลับคืนชีวิตของเราหมดไปวันหนึ่งๆ ผลาญให้เวลาหมดไป ผลาญจนกว่าเวลาจะสิ้นชีวิตขึ้นมา มันก็ไม่มีทางออก มันก็มีความกดดันในหัวใจ เพราะมันไม่ถึงที่สุดของทุกข์ มันไม่เข้าถึงคุณค่าของธรรม มันไม่ให้ผลเต็มที่ คุณค่าของธรรมให้ผลส่วนหนึ่ง เพราะเราศึกษาได้ขนาดนั้น จริตนิสัยของคนเป็นแบบนั้น เป็นแบบที่ว่าศึกษาได้ขนาดไหน ศึกษาได้คุณงามความดีขนาดไหน คุณงามความดีขนาดนั้นก็ให้คุณค่ากับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นก็สว่างกับเห็นคุณค่าขนาดนั้น

เราเห็น เห็นไหม คนทางโลกสร้างสมคุณงามความดีของเขา คุณงามความดีของเขา โลกยกย่องกัน ประเสริฐเลิศเลอ ยกย่องกัน นั่นเป็นคุณงามความดีของโลกเขาทำสิ่งประเสริฐ วัตถุประสงค์ของไว้ในโลกเขา

แต่ผู้ที่ทำให้ใจของเราประเสริฐ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้ใจของตัวเองพ้นจากกิเลสได้ เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำให้พ้นจากกิเลส มีความสุขขึ้นมาในใจดวงนั้น แล้วยังมีการรื้อสัตว์ขนสัตว์ออกไป จน ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้วนี่ก็ยังเป็นของใหม่ของประเสริฐอยู่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมีคนกล่าวถึงอยู่

เรากำหนดคำบริกรรม พุทโธ พุทโธ กล่าวถึงสรรเสริญคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พูดถึง ระลึกถึงคุณ นึกถึงชื่อขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทโธ คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เรากำหนดพยายามพุทโธขึ้นมา ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว มันก็ยังเป็นสิ่งที่ว่ายังมีคุณค่าอยู่แล้วยังมีคุณค่าต่อไปจนถึง ๕,๐๐๐ ปี จนกว่าคนจะไม่เชื่อใจ ไม่เชื่อเรื่องศาสนานั้น นั่นเป็นเรื่องของเขา เรื่องของกาลเวลานั้นมันหมุนเวียนไป

แต่ปัจจุบันนี้เป็นเรื่องของเร เรื่องของสัตว์โลกนี้เรื่องของเร ทุกข์ ทุกข์ของเรา ความเห็นของเรา ความทุกข์ของเรานี้เราต้องแก้ไขของเราให้ได้ เราพยายามแก้ไขของเรา เราพยายามแก้ไขเพื่อจะให้พ้นออกไป เพื่อจะให้ใจนี้มีคุณค่า ใจมีคุณค่า ใจแสดงตัว ใจเข้าถึงธรรม ใจมันแสดงคุณค่าออกมา คุณค่าพร้อมกับเข้าถึงธรรม ธรรมกับใจมันเป็นอันเดียวกัน ใจกับธรรมเป็นปัจจัยตั้งรู้เฉพาะใจดวงนั้น

ใจดวงนั้นจะมีความสุขขึ้นมาพอสมควร พอสมควรพออยู่พอกินใจ ถ้าทำความสงบได้ ใจนี้พออยู่พอกิน ถ้าใจพออยู่พอกิน มันก็เห็นมีคุณค่าขึ้นมา ใจมีคุณค่าขึ้นมา เราก็อึ้งใจของเราเพราะ

เราสัมผัสเอง แล้วมันจะมีความเชื่อมั่น ความเชื่อมั่นว่าสิ่งนี้มันเกิดขึ้น เป็นปัจจัยตั้งในหัวใจของเรา เราเกิดขึ้นมาเอง เรารู้เอง เราเชื่อมั่นของเรา เราจะมี ความมูมานะ การกระทำของเราจะมีความมูมานะขึ้น แล้วงานของเราจะเป็นงานถูกต้องเข้าไปเรื่อยๆ

งานถูกต้องอันละเอียดเข้าไป ละเอียดเข้าไป ละเอียดเข้าไปจนเข้าถึงหัวใจ ความสงบนั้นจะลึกเข้าไป มีความสงบลึกเข้าไป มีแต่ความสุขมากขึ้นๆ จนกว่าจะเกิดสงคราม ต้องเกิดสงครามขึ้นมา

แต่การประพฤติปฏิบัติ เราบางคนมีกิริยาเรียบร้อย ว่าการกระทำนี้ต้องนุ่มนวลตลอดไป การกระทำนุ่มนวลนี้มันเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำนุ่มนวล นุ่มนวล ความเรียบร้อยนี้เป็นส่วนหนึ่ง แต่ขณะที่มันเกิดวิปัสสนาขึ้น มันเกิดยิ่งกว่ากระแส่น้ำหลังในหัวใจนะ กระแสน้ำป่าที่มันพัดพัดสิ่งต่างๆ ไป มันพัดพาอะไรไป ใต้นี้ก็เหมือนกัน กระแสของใจมันเกิดขึ้นมาในหัวใจ เกิดความชำระล้างของใจ มันจะพัดสิ่งที่กิเลสหลุดออกไปจากใจ

ทำไมมันไม่เกิดการกระทบกระทั่งกันรุนแรงมาก สิ่งที่มีมันจะรุนแรงมันเกิดขึ้นมาจากไหน? เกิดขึ้นมาจากความสงบของใจก่อน ความสงบของใจ ทำใจให้สงบขึ้นมา นี่นุ่มนวลมันต้องอ่อนนุ่ม อ่อนเข้าไป นุ่มนวลเข้าไปจนกว่าจะเข้าถึงธรรมได้ เข้าถึงความสงบของใจไป

เราจะร้อยเข็ม เราต้องตั้งใจร้อยเข็ม ร้อยด้วยร้อยเข็มเพื่อให้เป็นประโยชน์กับเรา เอามาตัดเย็บได้ อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่มีหัวใจ หัวใจเราไม่สงบขึ้นมาเราจะทำอะไร มันก็ทำเหมือนกับนิกเอา นิกเอาแล้วไม่สมประโยชน์ไป สิ่งที่เรานึกคาดหมายไป มันจะสมประโยชน์กับเราไหม? มันไม่สมประโยชน์กับเรา เพราะเราคาดหมายมันไม่เป็นความจริง

อันนี้ก็เหมือนกัน เข้าถึงคุณค่าของธรรม จะมีความจริงจากใจขึ้นมา มันจะเป็นความสงบของใจขึ้นมา มันจะมีคุณค่าของมันขึ้นมาในหัวใจของเรา จะมีคุณค่าขึ้นมาเพราะเป็นสมบัติของเรา สมบัติที่เราทำขึ้นมาได้มันมีคุณค่า ถ้าไม่มีคุณค่ามันเป็นสมบัติของคนอื่น

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเสริฐแน่นอน ที่เราเชื่อกันอยู่ เราพยายามตามกระแสกันอยู่เพราะเราพอใจ เราพอใจเชื่อ เราพอใจทำ เราถึงมีโอกาสทำ เราทำมันก็เป็นสิ่งที่ว่าคุณค่าหยาบๆ ของการเชื่อถือ นี่สุดตมยปัญญา ตมยปัญญาคือการศึกษ แล้วพยายามศึกษา

แล้วเราปฏิบัติของเราเข้าไป ถ้าศึกษาปฏิบัติได้ขึ้นมามันจะเป็นผลของเรา ถ้าปฏิบัติเราเข้าไม่ถึง มันก็ได้ขนาดนั้น ได้เป็นคุณธรรม ศีลธรรมคุณธรรมประจำหัวใจ แต่ไม่ได้ชำระกิเลส

การชำระกิเลส เห็นใหม่ การชำระกิเลสเพื่อจะให้ถึงคุณธรรมในหัวใจมีคุณค่าสูงขึ้นมา

ธรรมนี้ประเสริฐเลิศโลก ทุกคน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังกราบธรรม กราบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กราบพระ กราบนั่นอยู่ พระเขาถาม “กราบอะไร?”

“กราบธรรม” กราบธรรมสิ่งที่มีอยู่โดยดั้งเดิม

ธรรมนี้มีอยู่โดยดั้งเดิม มีอยู่โดยธรรมชาติของเขาอยู่แล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาตรัสรู้ธรรมขึ้นมาก็เป็นประโยชน์กับสัตว์โลก เป็นประโยชน์กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อน แล้วเป็นประโยชน์กับสัตว์โลกด้วย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ตรัสรู้ธรรมขึ้นมา สิ่งนี้ก็มีอยู่ พระศรีอริยเมตไตรยจะมาตรัสรู้อะไรข้างหน้าต่อไปข้างหน้า? ตรัสสิ่งนี้ ตรัสสิ่งที่มีอยู่โดยดั้งเดิม มันละเอียดอ่อน มันลึกซึ้งมาก

นี่คุณค่าของธรรมอันนั้นมีอยู่ แล้วเข้าถึงใจของเรา เราเอาใจของเราเข้าถึงคุณค่าตรงนั้น ใจกับใจมีคุณค่าขึ้นมา ธรรมก็มีคุณค่าขึ้นมา ถ้าธรรมมีคุณค่าของเขาก็อยู่ของเขาประเภทของเขา ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรินิพพานไป องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป ธรรมส่วนบุคคลใจ ส่วนบุคคลคือใครทำคนนั้นได้ คนไหนทุกข์ก็มีความทุกข์ร้อนในหัวใจ

เวลาทุกข์ร้อนในหัวใจนี้เราทุกข์ร้อนมาก ทุกข์ร้อนนี้เป็นของใคร เราไม่ต้องบอกว่าเป็นของใคร ก็เป็นของเรา แต่เวลาธรรมเป็นของเราอยู่ที่ไหน นั่นนะ มันถึงต้องประพฤติปฏิบัติ มันถึงต้องพยายามชวนชวนใจ

ชีวิตนี้งานของโลก งานการดำรงชีวิตอยู่นั้นเป็นส่วนหนึ่ง เราต้องรับผิดชอบไป แต่สิ่งที่เราจะเอาให้เป็นประโยชน์กับเราให้ได้ มันต้องทำประโยชน์กับเราให้ได้ ถ้าคิดอย่างนี้แล้วมันมีโอกาส พยายามประพฤติปฏิบัติ ถ้าไม่คิดอย่างนี้มันท้อถอยนะ ชีวิตนี้คืออะไร ถามตัวเองชีวิตนี้คืออะไร

ทุกข์นี้ทุกข์ใหม่? ทุกข์ เกิดมาด้วยความทุกข์ เห็นใหม่ แม้แต่มีความสุขทางโลกเขา นะ มีเครื่องปรนเปรอทุกอย่างพร้อม สมบัติพัสถานพร้อม มันก็อาลัยอาวรณ์ มันก็ทุกข์ยากในหัวใจ อาลัยอาวรณ์มันเศร้าสร้อยในหัวใจ มันต้องการสิ่งใดก็ไม่รู้ สิ่งที่จะเติมมันให้เต็ม สิ่งที่มีอยู่นี้มีมากมายขนาดไหนมันก็ไม่เต็มอยู่แล้ว แล้วถ้ามันเต็มขึ้นมาโดยที่ว่ามันมีมากจนว่าพอใจกับเรา มันก็ยังสิ่งที่ว่ามันเติมหัวใจ มันเติมไม่ได้ เพราะอะไร เพราะว่าใจมันไม่ได้ใช้สิ่งนั้นเป็นเครื่องอยู่อาศัยของเขา ใจใช้คุณธรรมเป็นเครื่องอยู่อาศัยของเขา ใจสิ่งนั้นมันเป็นสมบัติเรื่องของโลกเขา

เรื่องใช้ของร่างกาย ร่างกายจำเป็นต้องใช้อย่างนั้น สิ่งนั้นมันจำเป็นต้องใช้อย่างนั้น ถ้าเราตื่นไปกับสิ่งนั้น เราตื่นไปกับโลกเขา มันเป็นเรื่องของโลกเขา ถึงเวลาต้องทำ ถึงเวลาเราทำ เราต้องทำ ถึงเวลาวางเราต้องวาง ถ้าเราวางอย่างนั้นได้ มันก็จะมีโอกาส มีโอกาสประพฤติปฏิบัติ

ถ้ามีโอกาสประพฤติปฏิบัติ โอกาสของเรา เราสร้างโอกาสของเราขึ้นมา นี้คุณค่าของชีวิตเป็นตรงนี้ ถ้าเกิดมาแล้วไม่ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ชีวิตนี้เหมือนกับสัตว์ สัตว์เกิดมาแล้วเขาก็ใช้ชีวิตของเขาไปชั่วชีวิตของเขา แล้วเขาก็ตายไปโดยธรรมชาติของเขา

แล้วมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ประเสริฐไง มนุษย์นี้กล่าวว่า ตัวเองเป็นสัตว์ประเสริฐ แล้วสิ่งใดที่เป็นคุณค่าความประเสริฐของใจละ สิ่งที่จะประเสริฐ ประเสริฐตรงไหนล่ะ? ประเสริฐตรงที่ว่าเราใช้ชีวิตแบบเขา มีคุณค่าเหมือนกัน เหมือนกันเลย ใช้ชีวิตเหมือนกันเลย คุณค่าของเราต่างเขาตรงนี้ ตรงคุณธรรมนี้ ตรงคุณธรรมในหัวใจ ตรงปัญญาที่ว่าใช้ความคิด ความคิดที่เป็นปัญญา ย้อนกลับเข้ามา

ปัญญาข้างนอกเป็นปัญญาของโลกเขา ใช้กันอยู่ ใครๆ ก็มี สิ่งที่มีอยู่มันประเสริฐเลอเลิศขนาดไหน มันมหัศจรรย์ตรงไหน? มันไม่มหัศจรรย์ก็เพราะทุกคนก็ใช้อยู่ ทุกคนก็มีอยู่ ทุกคนก็ใช้อยู่ แล้วเขาใช้เป็นประโยชน์มากกว่าเราด้วย บางคนเขาใช้ตลอดไป บางคนใช้มากจนเครียด บางคนใช้ไม่เป็นก็ใช้จนตัวเองเสียชีวิตไปก็มีเหมือนกัน

ปัญญาอย่างนี้เป็นปัญญาของโลกเขา เราต้องทำความเข้าใจของเรา ปัญญาอย่างนี้เราไม่ใช่ ปัญญาอย่างนี้เราไม่ต้องการ เราต้องการความสงบของใจเข้ามาก่อน เราต้องให้เกิดปัญญา คือว่าสงครามที่จะเกิดใช้พลังงานอันเป็นสงครามได้ สงครามในการประหารกิเลสไป สิ่งทีประหารกิเลส

“สัมมาสมาธิ” สมาธิไม่สามารถชำระกิเลสได้ ความสงบของใจนี้ไม่สามารถชำระกิเลสได้ แต่ความสงบของใจนี้เป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญา ถ้าไม่มีความสงบของใจ ปัญญาเกิดขึ้นมาเป็นปัญญาของโลกเขาทั้งหมดเลย ปัญญาที่ความคิดของโลกเขามันก็เป็นปัญญาอันนั้น มันถึงว่าต้องใช้ความสงบของใจ แต่ตัวความสงบนั้นมันก็ไม่เป็นตัวประหารกิเลสได้ มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกันไป แต่มันอาศัยกัน คือ สมาธิ ปัญญาเกิดอย่างนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนอย่างนี้ แล้ววางธรรมไว้อย่างนี้ด้วย แล้วให้เราประพฤติปฏิบัติตามธรรมอย่างนี้

เราถึงต้องพยายามเชื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อน ความเชื่อ แต่การประพฤติปฏิบัติเรามันก็มีความโต้แย้ง มันแย้งไปไง เวลามันสงบขึ้นมา ความรู้มันแว้งแว้งขึ้นมา มันโต้แย้งว่าฉันก็ได้ผลแล้วๆ...มันได้ผลไปไหนในเมื่อไม่มีการประหัตประหารกัน มันเป็นความอุ้งใจ เป็นที่พึ่งที่เกาะเกี่ยวชั่วคราว มันเป็นการเกาะเกี่ยว เป็นการพักผ่อนชั่วคราวเท่านั้น

สัมมาสมาธิทำให้สงบ ใจสงบแล้วมีความสุขในหัวใจ พออยู่พอกิน พออยู่พอกิน หมายถึงว่ามันละทุกข์ได้ชั่วคราว ละทุกข์ได้พอให้เราบรรเทาความทุกข์ไป มันบรรเทาเบาบางความทุกข์ออกไปเฉยๆ มันไม่ได้สมุจเฉทปหาน ไม่ได้ฆ่ากิเลสออกไปจากใจ ถ้าไม่ได้ฆ่ากิเลสออกไปจากใจ นี่มันถึงต้องยกขึ้นวิปัสสนาอีกชั้นหนึ่ง ถ้ายกขึ้นวิปัสสนาได้มันเป็นประโยชน์กับใจดวงนั้น ถ้ายกขึ้นวิปัสสนาไม่ได้เพราะอำนาจวาสนาไม่พอ นั้นมันก็เป็นเรื่องสุดวิสัย

การสุดวิสัยนั้นเป็นใครเป็นคนพูดละ การสุดวิสัยต้องให้คนอื่นพูดไหม การสุดวิสัยหรือไม่สุดวิสัยมันอยู่ที่การกระทำของเรา เราพยายามปีนป่าย เราต้องทำได้ เราพยายามก้าวเดินไป เราต้องทำของเราได้ ถ้าเราทำของเราได้นี้มันเป็นประโยชน์กับเรา ชีวิต คุณค่าของชีวิตเกิดมหาศาลเลย ใจเกิดขึ้นมา ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ไม่หายใจทิ้งเปล่าๆ

เกิดมาทั้งชีวิตนี้ ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก มีหายใจเข้านับแต่ ๑ ถึง ๑๐๐ มันก็ลมหายใจเข้าลมหายใจออกเหมือนกัน แต่ลมหายใจไหนที่มีสติสัมปชัญญะละ ลมหายใจนั้นที่คิดถึงพุทธโธละ นั้นละลมหายใจนั้นจะเป็นประโยชน์กับเรา ลมหายใจไม่ทิ้งเฉยๆ ไม่ทิ้งไปเปล่าประโยชน์

นี่ลมหายใจทิ้งไปเปล่าประโยชน์ เราลมหายใจเพื่อดำรงชีวิต เพื่อให้ชีวิตสืบต่อ แต่ชีวิตนี้สืบต่อเป็นลมหายใจของโลกเขา เห็นไหม ถ้ามหายใจเข้าออกพร้อมสติสัมปชัญญะ ลมหายใจของธรรม ธรรมจะเกิดขึ้น เกิดตรงนี้ เกิดตรงสติสัมปชัญญะ เกิดตรงย้อนกลับมาระลึกตัวเอง

เราละลึกรู้หรือไม่ละลึกรู้ตัวเอง เราละลึกรู้เรื่องของโลก ความคิด คืดออกมาต่างๆ กว้าน ออกมาเป็นความคิด กว้านออกมาเป็นเรื่องของโลกทั้งหมดเลย กว้านเรื่องของโลกมาเป็นความคิดของเรา ความคิดของเราเพราะเราเข้าไปเจือปนด้วย เพราะเราเข้าไปคิดมันถึงเป็นความคิดขึ้นมา นั่นนะความคิดของโลก โลกดึงเราไป...แต่ไม่ใช่ คือเราดึงโลกมา แต่พอดึงโลกมา โลกกับเรามันก็เป็นอันเดียวกัน มันก็ดึงไป เหมือนกับวัวเทียมแอก เหมือนกับที่มันติดพันกันไป แล้วสะบัดลากไปอย่างไร มันก็ติดตัวมันไป

นี่ก็เหมือนกัน ความคิดนี้ก็เหมือนกัน คิดแล้วพยายามสะบัด พยายามคืดออกไป ทำไม่ได้ คืดออก ทำให้ใจปลดเปลื้องตัวเองไม่ได้ เพราะอะไร เพราะไม่เห็นคุณค่าของธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่เห็นคุณค่าของคำบริกรรม ไม่เห็นคุณค่าของธรรมด้วยการใช้สติสัมปชัญญะยับยั้งไง ถ้าเราไม่เห็นคุณค่าตรงนี้ เราก็ทำของเราไม่ได้ เห็นไหม มันก็เป็นความคิดของเราตลอดไป ความคิดที่เราวนออกไป คุณค่าไม่เกิดขึ้นมา คุณค่าของใจเกิดขึ้นมาพร้อมกับคุณค่าของธรรม ถ้าคุณค่าของใจพร้อมขึ้นมา ใจจะย้อนกลับเข้ามาตรงนี้

เชื้อธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วพยายามประพฤติปฏิบัติธรรม มันจะเป็นคุณประโยชน์ขึ้นมา เป็นประโยชน์กับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นมีพอกอยู่พอกกิน ต้องมีความเป็นพอกอยู่พอกกินก่อน คนเรากระหายมา คนเราทุกข์ยากมา จะทำงาน มันจะเอาแรงที่ไหนมาทำงาน นี่ก็เหมือนกัน ใจที่มันเหนื่อยอ่อนมา ใจที่มันทุกข์ยากมาตลอดไป มันไม่มีกำลังใจเลย มันจะเอาอะไรไปทำงาน

“เชื่อ” มีความเชื่ออยู่ แต่ความจริงที่จะกระทำมันมีมากขนาดไหน ความจริงที่จะกระทำเห็นไหม กำลังใจของเราไม่พอ กำลังใจของเราน้อย กำลังใจของเราไม่ตั้งมั่น ถ้ากำลังใจของเราตั้งมั่นขึ้นมา มันต้องประสบความสำเร็จ ประสบความสำเร็จเพราะมีการทำ มีวิริยอุตสาหะ

ความเพียรชอบ ชอบลงที่ไหน? ชอบลงที่ใจ ความเพียรชอบ เห็นไหม เคนจงกรมอยู่ นั่งสมาธิทำภาวนาอยู่ก็ต้องคอยทำความสงบของใจ อาการกิริยาก้าวเดินอิริยาบถ ๔ ก็เพื่อความสงบของใจเท่านั้น เพื่อรวบรวมเข้ามาที่ใจ แต่เวลาใจมันอยู่ในหัวใจของเรานี้มันไม่สงบ มันกลับฟุ้งซ่าน เห็นไหม นั่งสงบ นั่งอยู่ ร่างกายบังคับได้ง่ายๆ เราตั้งใจบังคับให้มันอยู่สงบ มันก็สงบได้ แต่หัวใจมันสงบเหมือนใจไหม

หัวใจบังคับไม่ได้ บังคับไม่ได้เพราะเราไม่มีอะไรบังคับ ถ้าเรายึดได้เราต้องมีสติสัมปชัญญะ มีสติ แล้วกำหนดระลึก รู้ กำหนดพุทโธๆ อยู่ ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกไม่ให้ทิ้งเปล่าๆ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออกเริ่มมีสติสัมปชัญญะขึ้นมา นั่นนะ การบังคับใจบังคับด้วยธรรม ไม่ใช่บังคับด้วยความรู้สึกของเรา บังคับด้วยความรู้สึกของเรานี้มันบังคับไป มันแรงต้านมันมากขึ้นไป ถ้าทำขึ้นมา อำนาจของธรรม

เทวดาเวลาเราประพฤติปฏิบัติกัน นั่งจิตสงบ เทวดาจะอนุโมทนากับเราเพราะอะไร เพราะอนุโมทนาธรรมอันนั้นไง เรากำหนดคำว่าพุทโธนี่มันสะท้อนโลก พุทโธคำเดียวสะท้อนโลก เพราะพุทโธนี่เป็นชื่อขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวิถุนนี่เข้าใจหมด เข้าใจชื่อขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วว่าเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีความเคารพ มีความเลื่อมใสกัน มีความปกป้อง มีความคุ้มครองกัน

นี่ก็เหมือนกัน เรากำหนดคำว่าพุทโธเข้ามาหาหัวใจของเรา มันจะเล็กน้อยไปขนาดไหน แต่กิเลสมันว่าของเล็กน้อยไง สิ่งของที่เล็กน้อย สิ่งของที่ภายนอกมันไม่อยากจะทำ มันอยากจะทำว่า สิ่งที่ว่าประโยชน์กับมันเลย พอขึ้นมาก็อยากจะก้าวกระโดดเลย กำลังตัวเองไม่พอ ถ้ากำลังของตัวเองไม่พอนี้จะก้าวกระโดดไปไหน

มันต้องหันกลับมาดูกำลังของตัวเอง ถ้ากำลังของตัวเองมีขึ้นมา มันจะมีความรุ่มเย็นของเราขึ้นมา นั่นนะ มันก็สดชื่น คนเรารอหน้าสำราญขึ้นมาแล้ว จะทำการทำงานมันก็พอใจจะทำ คนเราหิวกระหาย ทุกข์ยากมาก จะทำการทำงานที่ไหนมันจะเอากำลังที่ไหน ไปทำ

หัวใจก็เหมือนกัน หัวใจทุกข์ยาก หัวใจทุกร้อนอยู่ จะทำงานๆ ทำงานอย่างไร ทำงานไม่ถูก เห็นไหม เข้าถึงธรรมด้วยคุณค่าของธรรม ด้วยศีลธรรม จริยธรรม

“เชื่อ” ความเชื่อ เชื่ออยู่นะ เชื่อเรื่องธรรมอยู่ แต่มันทำแล้วมันไม่ประสบผลสำเร็จของเรา นี่มันเริ่มจากต้องสะสมขึ้นไป ก้าวเดินขึ้นไป จากเล็กน้อยขึ้นไป มันถึงจะเป็นประโยชน์กับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะเอาแต่ผลมากๆ ขึ้นมา แล้วมันก็ท้อถอยนะ เพราะเราทำให้กำลังใจนี้ท้อถอย เราทำแล้วเราไม่ได้ธรรมเหมือนกับเขา เราทำแล้วเราไม่มีอำนาจวาสนา เราเป็นคนวาสนาน้อย เลิกเถอะ หรือเราอำนาจวาสนาเราทำทานก็พอ แล้วผู้ที่ปฏิบัติ ให้คนที่เขาปฏิบัติได้ ปฏิบัติไป

เวลามันคิด มันคิดอย่างนี้ คิดให้มันท้อถอย แต่เวลาที่มีความทุกข์ขึ้นมาในหัวใจ มันไม่บอกอย่างนี้ละ เวลาทุกข์ขึ้นมา ทุกข์เพิ่ม ๒ เพิ่ม ๓ มันทวีคูณขึ้นไป มันซับซ้อนขึ้นไป มันไม่บอกว่าทุกข์นี้ให้คนอื่นช่วยกันแบกแบ่งเบาภาระทุกข์ไปก่อน แล้วเรา ความทุกข์ไม่มีกับเรา อันนี้ก็เหมือนกัน การประพฤติปฏิบัตินี้มันเป็นการจำกัดทุกข์ ให้ทุกข์นี้อ่อน ทุกข์นี้หมดไป บางไปตั้งแต่บางจากใจออกไป จนกว่ามันจะสิ้นสุดไปจากหัวใจ ทุกข์นี้ออกไปจากใจ เราปฏิบัติเพื่อเหตุนี้

แต่การจะชำระออกไปนี้มันต้องแลกออกมาด้วยวิริยะ ความเพียรของเรา ความเพียรมันเกิด มันเกิดตรงนี้ เกิดตรงที่ว่าเราตั้งใจทำของเราขึ้นมา ตั้งใจทำขึ้นมาเพื่อจะไปชำระทุกข์ของเราเห็นไหม ถ้าเรามีเป้าหมายของเรา เราก็ก้าวเดินของเราถูกต้อง ถ้าเราไม่มีเป้าหมายของเรา “อริยฐานบารมี” ตั้งเป้าหมายแล้วพยายามเดินเข้าถึงธรรมให้ได้ เข้าถึงธรรมของเรา เข้าถึงธรรมธรรมที่ว่า ธรรมเกิดขึ้นจากหัวใจของเรา มันจะสดชื่นแจ่มใสกับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นจะมีความสุขเข้าไปเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป มีความสุข

จากเดิมมีแต่ความทุกข์ ทุกข์เท่านั้นเป็นพยานกับหัวใจของเรา ความสุขของเราก็เป็นความสุขโลกๆ ที่ว่าเครื่องดำเนินนิดหน่อย มันพออาศัยไป แต่ความสุขในธรรมนี้ไม่เคยเกิดขึ้นจากหัวใจเลย ถ้าเรามีความทุกข์ขนาดไหนเราทุกข์ไป เวลามันสงบตัวขึ้นมามันจะเป็นพยานขึ้นมา นี่ไง ธรรมของเราเกิดขึ้นแล้ว ใจของเราสัมผัสแล้ว มีความสุขขึ้นมาในหัวใจแล้ว มันต้องคืออย่างนั้น มันเป็นไปได้

สิ่งที่เป็นไปได้ ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติพ้นออกไปจากกิเลสนั้นเป็นพยานของเรามีมากมายมหาศาล ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมา จนปัจจุบันครูบาอาจารย์ก็สามารถพาให้เราก้าวเดินได้ ทำไมเราจะไม่พอใจก้าวเดิน เราต้องพอใจก้าวเดินของเรา ก้าวเดินเข้าไปถึงกับหัวใจ เห็นไหม ก้าวเดินเข้ามาในหัวใจ จากระยะรันเข้าไปให้มันสั้นเข้ามา สั้นเข้ามา ความคิดที่มันหมุนฟุ้ง่านออกไปให้มันตามทันขึ้นบ่อยครั้งเข้า มันจะเร็วขึ้นๆ

แต่เดิม คิดจนจบไปแล้วยังพอใจความคิดของเรา สะใจกับความคิดว่าเราคิดขนาดนั้น โทสะเกิดขึ้น ความพอใจเกิดขึ้น จนพอใจแล้วก็ยังคิดอยู่อย่างนั้นอีก นั่นนะ จนเราตั้งสติสัมปชัญญะ มันทันขึ้นมาเรื่อย บ่อยครั้งเข้าๆ พอมันจะเกิดขึ้นมา มันก็ทันขึ้นมา จนทันขึ้นมา

เห็นไหม นี่ก้าวเดิน ก้าวเดินอย่างนี้ ก้าวเดินจนทันนะ ทันกับความคิดของตัวเอง ความคิดกำลังจะเกิดขึ้น ก็รู้จักความคิดของตัวเองกำลังจะเกิดขึ้น ความคิดของตัวเองเกิดขึ้น

คิดนี่คิดออกไปเพื่ออะไร? เพื่อออกไปเพื่อความฟุ้งซ่านออกไป คิดออกไปเพื่อเผาผลาญพลังงานให้มันหมดเปล่า ไม่เป็นประโยชน์

เราสะสมพลังงานขึ้นมา ให้เป็นสัมมาสมาธิ อันนั้นต่างหากถึงจะเป็นความถูกต้อง สะสมพลังงาน สะสมขึ้นมาให้มันสงบตัวขึ้นมา ถ้าจิตมันสงบขึ้นมามันเป็นสมบัติของเรา อันอย่างนี้ต่างหากถึงเป็นงานของเรา ก้าวเดินๆ เพื่อประโยชน์ของเรา ก้าวเดินเพื่อเราเอง

เราเกิด เราชรักตน เราอยากให้ตนเองมีความสุขขึ้นมา ความสุขอย่างนี้เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติ ไม่ใช่อามิส สิ่งที่เป็นอามิส สิ่งที่เป็นบุญกุศล สิ่งที่ว่าเราสะสมขึ้นมา โลกเขามันเกิดจากอามิส สุขเจอโดยอามิสทั้งหมดเลย มันทำให้ใจต้องฟุ้งออกไป ฟุ้งซ่านออกไป ฟุ้งออกไป คิดปรุงออกไป แล้วพอใจสมความคิดมัน นั่นนะมันพอใจ

แต่ความสงบของใจไม่ใช่อย่างนั้น มันสงบในตัวมันเอง มันกำหนด มันอึดเต็มจากคำบริกรรม คำบริกรรมมันเหมือนกับสิ่งที่เป็นอาหารของใจ ใจปกติธรรมชาติของมัน มันต้องหาสิ่งใดเกาะเกี่ยว ใจมันจะดำรงตัวมันเองไม่ได้ มันต้องเกาะเกี่ยวกับสิ่งใดตลอดไป...นี่มันจะเกาะเกี่ยวกับสิ่งใด มันไม่มีอะไรเกาะเกี่ยว มันก็เกาะเกี่ยวกับธรรมชาติที่ว่าเกิดดับ ธรรมชาติเกิดดับคือขั้น ๕ คืออารมณ์ที่มันเกิดดับในหัวใจ มันก็อาศัยสิ่งนั้นเกาะเกี่ยวไป

ด้วยความโง่ของเรา ด้วยความไม่เข้าใจของเรา เราก็ใช้ชีวิตอย่างนั้นมาโดยตลอด จนเรามาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันถึงมีคำบริกรรม มีอาหารใหม่ของใจขึ้นมา เป็นอาหารของใจที่ให้ใจเกาะเกี่ยวเข้าไป ใจได้อาหารใหม่ขึ้นมามันก็พยายามสะสม พยายามเกาะเกี่ยวอาหารใหม่ แต่เพราะกิเลสมันบอกว่ารสชาติมันไม่พอใจ มันไม่พอใจกับรสชาติของธรรม มันพอใจกับรสชาติของเรื่องความฟุ้งซ่าน พอใจกับเรื่องของโลกไป มันก็วิ่งเดินออกไปตามประสาโลกของเขา มันพอใจอย่างนั้นเพราะมันเคยรสชาติของมันเป็นอย่างนั้นมา มันถึงไปตามประสาฟุ้งซ่านตามโลกเขา มันไม่เข้ามาเป็นอาหารของธรรม เป็นที่ธรรม เป็นอาหาร

สิ่งที่มีคุณค่า มันมีคุณค่าโดยเนื้อหาสาระ แต่เพราะกิเลสมันไม่พอใจ เพราะกิเลสมันไม่เห็นคุณค่าของมัน มันถึงพยายามผลักไส นั่นนะ เราพยายามใช้สติสัมปชัญญะตอกย้ำตรงนี้

ลืม ระลึกรู้ หลงไป ขึ้นต้นใหม่ๆ ฝึกฝนอย่างนี้มา ทำอย่างนี้ตลอดไป จนกว่ามันจะทำให้ได้ยาวมากขึ้น ยาวมากขึ้น ความยาวมากขึ้น ระยะมากขึ้น ยาวมากขึ้น ความสงบของใจมันจะเกิดอย่างนี้ ถ้าใจมันสงบขึ้นมา จิตสงบนี้เป็นสิ่งยืนยันกับใจดวงนั้น จิตสงบนี้เป็นสิ่งที่ว่ามีมาโดยดั้งเดิมตั้งแต่ก่อนพุทธกาล แต่เพราะไม่มีสัมมา ไม่มีสมาธิชอบ ความเพียรชอบ การงานชอบ ชอบโดยของเขา กับชอบโดยของพุทธศาสนาต่างกัน

พุทธศาสนาชอบตรงนี้ ชอบตรงที่ว่า ต้องมีความเพียร มีความสงบของใจขึ้นมาเป็นพื้นฐานก่อน เป็นพื้นฐานแล้วยกขึ้น เห็นใหม่ มันจะไปประหัดประหารกันตรงนั้น

ประหัดประหารในการหลงผิดใจ ใจมันหลงผิดออกไป ความหลงผิดกับความฟุ้งซ่านมันต่างกัน ความฟุ้งซ่านกับความสงบมันคู่เคียงกัน เพราะมันฟุ้งซ่าน เราต้องทำความสงบของใจ พอใจมันสงบขึ้นมาแล้ว ควรแก่การงาน ยกขึ้นไปดูความหลงไปของใจ ใจหลงไปในสิ่งใด?

มันก็หลงไปในตัวเราแหละ หลงไปในสติปัญญา ๔ ในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม มันหลงอยู่ในสิ่งนี้ ในธรรมมันก็หลง หลงต่อไป หลงตลอดไป เพราะความหลงอันนี้มันทำให้มันมีมาโดยดั้งเดิม สิ่งที่มีมาโดยดั้งเดิม มันถึงต้องเกิดเป็นมนุษย์ไง ถึงต้องเกิดในวัฏสงสารไง ความเกิดในวัฏสงสาร เพราะค้นหาความทะยานอยากตัวนี้ ตัวสมุทัยมันอยู่ในหัวใจโดยธรรมชาติของมัน ตัวสืบทอด ตัวเชื้อ ตัวภพมันมีอยู่อย่างนั้น ตัวภพมันมีอยู่มันก็หมุนเวียนไปตามโลกเขา มันถึงทำให้เกิดมาแล้วทุกข์ยากใจ

ถ้าเกิดมาแล้วมีความสุขขึ้นมา มันต้องประพฤติปฏิบัติธรรม ประพฤติปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุดของทุกข์แล้วมันจะมีความสุขจริง ความสุขอันนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายืนยันเป็นวิมุตติสุข วิมุตติสุขให้เข้ากับใจทุกๆ ดวง แต่มันเป็นความสุขเป็นความทุกข์ของใจ มันไม่ใช่เป็นวิมุตติสุข มันเป็นความทุกข์โดยธรรมชาติอยู่แล้ว อันนี้มันเป็นของโดยของมีมาดั้งเดิม

สิ่งที่มีมาดั้งเดิม มันก็เวียนไปตามธรรมชาติของมัน เวียนไปตามกฎเกณฑ์ของวัฏฏะ กฎเกณฑ์ของกรรมที่เราสะสมมา แต่กรรมดีที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่กระทำอยู่นี้ นี่กรรมดี กรรมดีนี้พยายามทำขึ้นมา มันถึงมีอำนาจวาสนา อำนาจวาสนาจนสามารถยกขึ้นวิปัสสนาได้ ถ้ายกขึ้นวิปัสสนาได้ มันจะเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม

สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ จับต้องสิ่งนี้ได้ เพราะมันมีความสงบของใจแล้ว ถ้าใจไม่สงบจะจับต้องสิ่งนี้ได้ จับต้องไม่ได้มันก็เป็นเรา เห็นไหม สรรพสิ่งนี้เป็นเรา ความคิดนี้เป็นเรา กายนี้เป็นเรา สรรพสิ่งนี้เป็นเรา เป็นเราก็เหมือนกับแอกกับวัวที่มันอยู่ด้วยกัน มันต้องไปด้วยพร้อมกัน ความคิดก็เหมือนกัน มันติดอยู่กับความคิดของเรา มันเป็นอันเดียวกัน มันก็ดิ้นรนต่อไปอย่างนั้น ความดิ้นรนของมันไปมันก็ติดไปกับใจ มันก็เป็นความทุกข์ออกไป นั่นนะ มันถึงไม่มีความสงบของใจเข้ามา

แล้ววิปัสสนาตรงแอก ตรงสิ่งที่มันติดข้องกันอยู่ ว่ามันหลงเพราะสิ่งใด สิ่งที่แอกอยู่ในหลังวัวนั้น เพราะเขาใส่แล้วผูกไว้โซ่ไหม เขาผูกไว้ด้วยเชือก มันถึงติดไปกับวัวกับควาย แต่สิ่งที่ว่าติดไปกับใจเรานี้มันติดไปด้วยอุปาทาน มันติดไปด้วยความยึดมั่นถือมั่นของใจ มันติดไปด้วยนามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรม เห็นไหม ใจนี้เป็นนามธรรม เกิดขึ้นจากใจ เป็นนามธรรม แล้วสิ่งที่เป็นนามธรรม มันผูกมัดไว้ นี่แก่นของกิเลส

สิ่งที่เป็นกิเลสนี้เป็นสิ่งที่ผูกมัด แล้วยึดมั่นในหัวใจมาก สิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นในหัวใจ มันถึงพ้นออกไปไม่ได้จากความเห็นของตัวใจ มันถึงดิ้นรนไป สลัดอย่างไรก็สลัดไม่ออก สลัดอย่างไรก็สลัดไม่เป็น เพราะเราสลัดไม่เป็น มันถึงต้องอยู่สะท้อนในหัวใจตลอดไป มันถึงจะเป็นความทุกข์ เห็นไหม เวลาจิตสงบขึ้นมา เวลามันเสื่อม เวลาจิตสงบขึ้นมามันอยู่โดยธรรมชาติของมันไม่ได้

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วต้องดับไป ความสงบของใจมันเกิดขึ้นมาแล้วมีความสงบของใจมีความสุขขึ้นมา ถ้าเรารักษาไว้ เราทรงไว้ไม่เป็น มันต้องเสื่อมไปโดยธรรมชาติของมัน มันต้องเสื่อมไปอยู่อย่างนั้น เวลาเสื่อมไปมันถึงจะเห็นว่ามันเสื่อมออกไปโดยธรรมชาติของเขา นั่นนะ มันไม่คงที่ มันเป็นไปสภาวะแบบนั้น อยู่อย่างนั้นตลอดไป มนุษย์มันถึงเอาความทุกข์มาให้กับใจดวงนั้นใจ

เวลาจิตเสื่อมขึ้นมามันทุกข์ยากมากนะ เวลาจิตเสื่อม มันเสื่อมของมันออกไป เราสร้างสมขึ้นมาจนกว่ามันจะคงที่ได้ เราต้องสร้างสมใจขึ้นมา เราทุกข์ยากขนาดไหน เพื่อจะให้เห็นคุณค่าของธรรม ให้คุณค่าของธรรมเข้ามากับใจเป็นเนื้อเดียวกัน เราทุกข์ยากขนาดไหนเพื่อจะให้มีมันยืนตัวขึ้นมาได้ แล้วมันเสื่อมไปต่อหน้าต่อตา ถ้าเสื่อมไปต่อหน้าต่อตานั้น ถ้าเรารักษาไม่เป็น ถ้า

รักษาเป็น รักษาไว้มันก็เสื่อมไป มันต้องเสื่อมไปโดยธรรมชาติ เพราะมันเป็นกุปปธรรม สิ่งใดเกิดขึ้นอยู่ สิ่งใดเกิดขึ้นมา สิ่งนั้นต้องแปรสภาพ มันแปรสภาพโดยธรรมชาติของมัน

มันเป็นคุณค่าขึ้นมาชั่วคราว แต่คุณค่าที่จะปลดแอกออกไปจากใจ มันต้องใช้สิ่งนี้ขึ้นมา วิปัสสนา วิปัสสนาในความเป็นไป เห็นไหม สงครามจะเกิดขึ้น จะเกิดขึ้นตรงนี้ เกิดขึ้นจากการ วิปัสสนา นี่เป็นงานขึ้นมา งานส่วนนี้งานการใช้ปัญญา ใช้ปัญญาวิปัสสนาแยกธาตุ แยกชั้น แยก ความเป็นไปของใจ เห็นกาย กายนี้มันแปรสภาพไปอย่างไร มันจะแปรสภาพไปตามธรรมชาติ ของมัน มันต้องแปรสภาพของมันไปโดยธรรมชาติ มันแปรสภาพ

แต่เราเข้าใจ ความเห็นตามเข้าไปเฉยๆ มันไม่เห็นเป็นปัจจุบันธรรม สิ่งที่เห็นเป็นปัจจุบัน ธรรม เห็นไหม ตั้งขึ้นมาแล้วฝึกใจ ตั้งกายขึ้นมา แล้วเฝ้าดู มันจะแปรสภาพ มันจะแปรปรวนไป ความแปรปรวนของมันไปมันจะทำให้ใจนี้สะเทือนใจมากนะ มันสะเทือนหัวใจเพราะสิ่งที่เรารู้ นี้ รู้โดยสัญญา รู้โดยชั้น มันไม่ถึงหัวใจหรอก

สิ่งที่วิปัสสนา จิตมันสงบแล้ว มันลึกกว่าชั้น แล้วมันเห็นสภาวะของกาย มันเป็นเรื่อง ของจิตได้สำนึก เป็นเรื่องของความเห็นภายใน ความเห็นภายในคือความหลงภายใน มันหลงอยู่ใน เนื้อหาสาระ เหมือนเด็กที่มันคือ เห็นไหม มันคือ มันไม่เชื่อฟังเหตุผล มันก็ต้องเจ็บ ต้อง ประสบอุบัติเหตุตามประสาของเด็ก

อันนี้ก็เหมือนกัน ใจมันเป็นธรรมชาติของมันเหมือนเด็ก เหมือนเด็กคือมันไม่มีเหตุผล มัน ไม่รับรู้สิ่งใดๆ ทั้งสิ้น มันเชื่อของมันอยู่อย่างนั้นนะ มันเชื่อว่าสรรพสิ่งนี้เป็นของเรา ร่างกายนี้ เป็นของเรา สิ่งที่เป็นเรานี้ในหัวใจต้องเป็นเรา มันเชื่อของมันอย่างนั้น จิตได้สำนึกเชื่ออย่างนั้น จริงๆ นะ

เราเชื่อธรรม เราเชื่อธรรมแต่ภายนอก เราเชื่อธรรมแต่ว่าความที่เราศึกษาธรรม คุณค่าของ ธรรมกับคุณค่าของธรรมของเรา กับคุณค่าของธรรมของหัวใจผู้ที่เป็นอริยบุคคล มันถึงต่างกัน ใจ ความเข้าถึงธรรมมันต่างกัน ต่างกันที่ว่าเราเชื่อด้วยความเชื่อ แต่คุณค่าของที่วิปัสสนาจนมันจะ ปลอ่ยวาง มันจะเป็นคุณค่าของความเห็นจากจิตได้สำนึก จากความเห็นแปรสภาพ เห็นร่างกาย แปรสภาพแล้วมันจะสลดสังเวช แล้วมันจะสะเทือนหัวใจ มันจะสะเทือนหัวใจมาก

มันเหมือนกับว่าทำไมเราโง่งขนาดนี้ สิ่งนี้มันเป็นสิ่งที่ว่าพวกมันอยู่ทุกวันนี้ะ พวกจนชินปาก ฟังจนชินหู พวกจนชินปาก พวกมันอยู่อย่างนั้น ธรรมะเราศึกษามาขนาดนั้น เราอ่านตำรับตำรา ก็อย่างนั้นตลอดเวลา แต่จิตใต้สำนึกมันไม่เชื่ออะ จิตใต้สำนึกมันก็เข้าไปสภาวะของมันอยู่อย่างนั้นนะ มันเป็นสภาวะของมัน มันเข้าไปโดยธรรมชาติของมันอยู่อย่างนั้น มันถึงไม่สะท้อนถึงหัวใจ มันไม่สะท้อนใจ ต้องยกขึ้นวิปัสสนา นี่วิปัสสนา สงครามเกิด เกิดอย่างนี้ ถ้าสงครามอย่างนี้เกิดขึ้นมานี่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ต้องซ้ำ มันปล่อยวางชั่วคราว มันสะท้อนหัวใจ สะท้อนหัวใจนี่จิตมันจะสงบ มันจะสะท้อนแล้วมันจะปล่อยวาง

ความปล่อยวางของใจ มันปล่อยวางอะไร? มันปล่อยวางอาการระหว่างขั้นกับจิต ขั้นกับจิต ระหว่างกายกับจิตมันจะปล่อยวางชั่วคราว พอมันปล่อยวางขึ้นมา มันจะปล่อยวางออกมา ปล่อยวางออกมานี้เว้งว่างเข้ามา ความสุขอย่างนี้มันเกิดขึ้น มันมีมากกว่าความสงบของใจ มันจะรู้จักใจดวงนั้น

ใจ ผู้ที่ทำความสงบของใจอย่างหนึ่ง แล้ววิปัสสนาเวลาปล่อยวางนี้อย่างหนึ่ง ปล่อยวางอย่างหนึ่ง เห็นไหม แต่มันก็ต้องวิปัสสนาจนสงคราม จนประหารกิเลสมันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่การที่สิ่งที่ยังไม่ประหารกิเลสเกิดขึ้น อารมณ์ที่ยังไม่ประหารกิเลสเกิดขึ้น ยังไว้ใจตัวเองไม่ได้ ถ้ายังไว้ใจตัวเองไม่ได้ ยังต้องซ้ำ วิปัสสนาซ้ำเข้าไป ซ้ำเข้าไปจนกว่าการชำระ การประหารเกิดขึ้น

การประหารเกิดขึ้น จิตมันจะแยกออกจากกัน จิตกับกายจะแยกออกจากกัน จิตเป็นจิต กายเป็นกาย ทุกข์เป็นทุกข์ แยกออกจากกัน เว้งว่างออกจากกัน อย่างนั้นเป็นการประหาร โดยถูกต้อง แล้วความรู้เห็นผิดมันจะกลับ กลับความเห็นผิดให้มันเห็นถูกต้องเป็นอกุศลธรรม

“สิ่งใดเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องแตกสลายเป็นธรรมดา” เห็นสภาวะตามความเป็นจริง เห็นตามความเป็นจริง เห็นขึ้นมาจากจิตใต้สำนึก ความเห็นจะเปลี่ยนทันที ความเห็นของใจจะเปลี่ยนจากสภาวะหนึ่งเป็นอีกสภาวะหนึ่ง

ความเห็นของใจนะ คุณค่าของธรรม คุณค่าของธรรมในใจดวงนั้น จะรู้เท่าตามความเป็นจริง เห็นไหม รู้เท่าสัจจะตามความเป็นจริงว่าเห็นตามความเป็นจริง ตามความจริงอันนั้น มันก็จะเข้าใจอันนั้น นั่นนะ มันแสดงตัวขึ้นมา ใจดวงนั้นก็มีความขึ้นมา คุณค่าพร้อมกับธรรมกับใจดวงนั้น

ยกขึ้นวิปัสสนาต่อข้าเข้าไป ข้าเข้าไปจนกว่าคุณค่า ธรรมอย่างหยาบๆ เกิดขึ้นกับใจดวงนั้น ธรรมอย่างละเอียด อย่างกลางจะเกิดขึ้นกับใจดวงนั้น ธรรมอย่างละเอียดจะเกิดขึ้นกับใจดวงนั้น ถ้าใจดวงนั้นก้าวเดินไปถูกต้อง ก้าวเดินตามธรรมโดยความถูกต้องตามธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำตามสังฆธรรมที่เกิดขึ้นกับหัวใจ

ความหลงผิด การปฏิบัติไปนี่มันมีความผิด ความถูก มันจะไปพร้อมกัน ความผิดและความถูก เพราะเรื่องการทำโดยธรรมชาติของมันก็มีผิดมีถูกโดยธรรมชาติของมันอยู่แล้ว แล้วอย่างของเรามันมีกิเลสในหัวใจ มันคอยผลักดันให้ผิด อันนี้เป็นสิ่งที่ว่าทุกดวงใจนะ ผู้ที่ก้าวเดินขึ้นมาทุกดวงใจๆ มีกิเลสในหัวใจ ทุกดวงใจจะมีสิ่งที่เป็นกิเลสนี้ผลักดัน

ผลักดันคือความพยายามบิดเบือนตามหลักความจริง เห็นไหม บิดเบือนเพื่อให้เราผิดพลาดออกไป เราศึกษาธรรมมา เราก็คาดหมายธรรม เราคาดหมายแล้วเราก็ตีความออกไป ตีความตามเข้าใจนี่มันเป็นอารมณ์ เป็นธรรมารมณ์ เป็นอารมณ์ของใจ เป็นความคิดของใจ เป็นความเห็นของใจ แต่มันไม่เป็นวิปัสสนา

ถ้าเป็นวิปัสสนามันต้องทำความสงบของใจเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง ความสงบของใจเข้ามา แล้วยกขึ้นวิปัสสนาในสติปัญญา ๔ แต่สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ละเอียดเข้าไป สิ่งทีละเอียดเข้าไป ลึกลงไปในหัวใจนั้นยกขึ้นวิปัสสนา วิปัสสนาจนมันแปรสภาพกลับไปอยู่สภาวะเดิมของเขา ใจมันจะปล่อยเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง ถ้าปล่อยเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง เห็นไหม เว้งว้างมาก ใจกับกายนี้ขาดออกจากกัน สิ่งทีขาดออกจากกันแล้วจะเข้าครอบงำอยู่อย่างนั้น ใจจะเฝ้าความสุขอยู่อย่างนั้น เว้งว้างแล้วจับต้องสิ่งใดไม่ได้ นั่นนะ จับต้องสิ่งใดไม่ได้เพราะอะไร เพราะมันละเอียดเข้าไป

สิ่งที่ละเอียดเข้าไป อยู่ในหัวใจ มันทำไม สิ่งที่อยู่กับเรา ทำไมเราไม่เห็น สิ่งที่อยู่กับเรา เราต้องรู้สึกตัว แต่ไม่รู้สึกเพราะอะไร เพราะกิเลสมันบิดเบือน กิเลสมันทำให้เห็นว่าสิ่งนี้เป็นหลักความจริงแล้ว สิ่งนี้เป็นความสุขของใจ มันจะทำอยู่อย่างนั้น มันจะเป่าหมายของใจ ความคิดของเรา

กิเลสคือความคิดของเรา กิเลสคือเป้าหมายของเรา กิเลสคือความจินตนาการของเรา กิเลสอยู่ในหัวใจของเรา มันเป็นเรื่องของเราโดยเฉพาะเลย ทุกข์ก็เป็นทุกข์ของเรา แต่เวลาทุกข์ขึ้นมาเวลาทุกข์ ทุกข์ในการประพฤติปฏิบัติมันก็แสนทุกข์แสนยาก แล้วมันเรียกร้องนะ เรียกร้องจะเอาผลงานไฉ่ เรียกร้องจะเอาผลงาน นับแต่ผลงานของตัวเองว่าผลงานของตัวเองมีมากขนาดไหน

ผลงานอันนั้นมันเป็นผลงานที่กิเลสพานับ ไม่ใช่ธรรมพานับ ธรรมไม่ให้คะแนน ถ้าธรรมให้คะแนนมันต้องมีความสงบของใจเข้ามา มันจะมีความสุขของใจขึ้นมา

เหมือนกับการละออกใจ ถ้าเราปล่อยวาง เราละออกขนาดไหน นั่นคะแนนเราจะเกิดขึ้น คะแนนของความรู้สึกของใจ ไม่ใช่คะแนนของการที่ว่าเราหลงผิดไป แล้วเราสะสมขึ้นมา อันนี้เป็นความเห็นของเรา เห็นใหม่ ความเห็นของเราเรียกว่าร้อง ต้องการสิ่งที่มันจะเป็นไปเกิดขึ้นจากหัวใจ สิ่งที่เกิดขึ้นจากหัวใจให้มันเป็นความเห็นของเราขึ้นมา ให้มันเป็นผลงานของเราขึ้นมา

มันไม่เป็นตามนั้นหรอก สิ่งนี้เป็นเรื่องของกิเลส เวลากิเลสหลอก มันหลอก ๒ ชั้นนะ ชั้น ๑ คือมันหลอกตัวเอง ชั้นที่ ๒ มันหลอกว่าสิ่งนี้เป็นผลงาน แล้วทำไมไม่ได้ผลงานละ งานไม่เป็น เราเห็นใหม่ กิเลสมันหลอกเรา เราก็เชื่อกิเลส แล้วมันเป็นธรรมใหม่ ถ้ามันเป็นธรรมมันต้องเป็นการเข้าใจตามความเป็นจริง ถ้าเป็นธรรมนะ เป็นธรรมมันต้องมีปัญญาขึ้นมา ใคร่ครวญเข้ามา เป็นธรรมมันจะแยกแยะกลับเข้ามา สิ่งที่ทำขึ้นมานี้เป็นประโยชน์ มันต้องรับรู้สติกติ

ธรรมนี้มันเกิดขึ้นเป็นพยานกับเรา ใจนี้ปล่อยวางแล้วมันมีความปล่อยวาง มันอิมใจของมัน ถ้าอิมใจของมันนั้นเป็นธรรม สิ่งนี้มันเป็นความเรียกร้อง มันหิวกระหาย มันเรียกร้อง มันต้องการ สิ่งที่ต้องการ มันนับขึ้นมา มันสะสมขึ้นมา แล้วมันเป็นความพะรุงพะรังของใจใหม่ ใจมันพะรุงพะรังแต่มันก็พอใจคิดนะ

จนกว่ามันจะได้สตินะ อ้อ! อันนี้ผิดนี่นะ อันนี้เราหลงผิดเราก็เริ่มต้นใหม่ นับหนึ่งใหม่ ด้วยการแสวงหา นับหนึ่งใหม่ด้วยความสงบของใจ ทำใจสงบเข้ามา พยายามทำความสงบของใจเข้ามา ถ้ามันมีสติขยับยั้งได้จะรู้สึกตัว ความรู้สึกตัว เริ่มว่าตัวเองประพฤติปฏิบัติไป ตามกิเลสไป ไม่ใช่ตามธรรม ถ้าตามกิเลสไปมันทำให้เราหลงไป

นี่อยู่ในหัวใจของเรา อยู่ในหัวใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติจะมีสิ่งนี้โดยดั้งเดิม มีสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ผลักดัน สิ่งผลักดันให้ใจเราไม่สมประโยชน์ของเรา เพราะเรื่องของเราทั้งนั้นเลย เพราะเรื่องของเรา เรื่องสะสมของเรา เรื่องความสุขของเรา เราต้องการแสวงหา มันยังไม่ได้สมความปรารถนา มันไม่สมความปรารถนา ต้องพยายามแลก แลกด้วยความประพฤติปฏิบัติของเรา แลกด้วยการเดินจงกรม การทำความเพียร

มันจะเป็นวันคืนก็วันก็คืนเรื่องของวันคืน วันคืนเดือนปี เวลานี้กินแต่ชีวิตของสัตว์โลกนะ เราตายไปตั้งแต่เวลาวันคืนมันก็มีอยู่อย่างนี้ เรามีชีวิตอยู่วันคืนมันก็มีอยู่อย่างนี้ แล้วนี่ก็เหมือนกัน นับวัน นับคืน นับเวลาประพฤติปฏิบัติ แต่มันไม่ได้ผลตามความเป็นจริง ไม่ได้ผลตามความสงบของใจ เราทำเพื่อเรา เราไม่ได้ทำเพื่อกาลเวลา แต่ก็ต้องอาศัยเวลาอยู่นั่นไป เพราะสิ่งนี้มันเป็นสิ่งธรรมชาติของโลกเขา

เราอยู่กับโลกเขา เรื่องของโลกเป็นเรื่องของโลก เรื่องของการประพฤติปฏิบัติมันอยู่ด้วยกัน สิ่งที่อยู่ด้วยกัน ถ้ามันหลงโลกไปมันก็เป็นโลก ถ้าเราดึงกลับมาเป็นธรรมมันก็จะ เป็นธรรม ถ้าเป็นธรรมมันจะมีสติสัมปชัญญะ มันจะทำประพฤติปฏิบัติด้วยความสงบของใจ มันจะหมดเวลาไปให้มันหมดไป เวลาวันคืนล่องไปๆ การประพฤติปฏิบัติหมดไป ให้มันหมดไป หมดไปที่มันไม่ได้อะไรขึ้นมา

ได้การปฏิบัติบูชาไป ปฏิบัติบูชาของคัมภีร์พระเจ้าสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้ามันไม่ได้ธรรมตามความเป็นจริง “ปฏิบัติบูชา” เป็นการฝึกฝนใจให้เข้มแข็ง ใจจะเข้มแข็งขึ้นมา ใจจะยืนตัวขึ้นมาได้ด้วย ความเพียรของเรา ความเพียรเท่านั้นนะ บุคคลจะล่องพ้นทุกข์ได้ด้วย ความเพียรของแต่ละบุคคล แต่ละบุคคลนี้จะสะสมขึ้นมาแล้วไม่เหมือนกัน จริตนิสัยของเราไม่เหมือนกัน ความละเอียดอ่อนของใจ กิเลสหยาบ กิเลสหนา โทสจริต โมหจริต ต่างกัน ความเห็นต่างกัน ความคิดต่างกัน จริตหลงไหลต่างกัน ความหลงไหลต่างกัน มันหลงออกไปในสิ่งความคิดเห็นขนาดไหน นั่นนะ มันก็ชักลากใจไป มันต้องเป็นอย่างนี้

การประพฤติปฏิบัติจะไม่มี การเดินถูกทางไปตลอด ไม่มีหอรก จะมีความหลงไปบ้างเป็นบางครั้งบางคราว แต่สำคัญที่ว่าจะต้องตั้งสติ สำคัญที่ต้องระลึกรู้ได้แล้วย้อนกลับเข้ามา ย้อนกลับมาให้เข้าใจว่าอันนี้เป็นความหลง อันนี้เป็นความหลง เราต้องพลิกใจ พลิกใจให้ไปอีกแขนงหนึ่ง พลิกใจให้คิดไปในรูปแบบใหม่ ไม่ให้คิดรูปแบบให้ลงไปตามกิเลสอย่างเก่า

ถ้าคิดรูปแบบเก่ามันก็ลงตามกิเลส เห็นใหม่ ต้องพลิกใจ อุบายวิธีการจะต้องใหม่ จะต้องหาสิ่งใดเป็นอุบายวิธีการเข้ามาเริ่มต้นใหม่ เริ่มต้นใหม่ก็ก้าวเดินใหม่ นั่นนะ ถึงจะเริ่มต้นมีการเผชิญหน้ากัน จะเกิดสงครามต่อไปข้างหน้านะ ถ้าเราทำถูกต้องจะมีข้าศึกอยู่ข้างหน้าเรา ต่อสู้กับเรา ถ้าเราทำไม่ถูกต้องจะไม่มีข้าศึกกับเรา เราหาข้าศึกของเราไม่เจอ ถ้าหาข้าศึกของเราไม่เจอ มัน

ก็เป็นความสงบของใจอย่างนั้น อยู่อย่างนั้นมันก็วนอยู่ในวัฏฏะอย่างนั้น วนอยู่ในวัฏฏะอย่างนั้น มันไม่เป็นไปตามความเป็นจริง

ถ้าวนไปตามความเป็นจริง มันก็เป็นความสงบของใจขึ้นมา เพราะใจต้องยกให้ละเอียดขึ้นไป สติสัมปชัญญะต้องเป็นมหาสติ-มหาปัญญา ถ้าสติสัมปชัญญะเป็นมหาสติ-มหาปัญญาขึ้นมา มันจะจับสิ่งที่ละเอียดขึ้นไปได้

กิเลสที่ละเอียดในหัวใจ กิเลสอย่างหยาบ อย่างกลาง เราชำระล้างไป กิเลสอย่างละเอียดในหัวใจมันหลบซ่อน มันซ่อนเร้นในหัวใจนะ มันหลบหลิกในหัวใจทั้งนั้นนะ ไม่ใช่ว่ามันไม่มีหรอก มันมีอยู่กับเรา ของอยู่กับเราแต่หาไม่เจอ แล้วหาไม่ได้ อันนี้ถ้าเป็นสิ่งที่น่าคิดถึงว่ามันน่าสลดสังเวชตัวเอง มันก็น่าสลดสังเวชตัวเองนะ สลดสังเวชตัวเอง ทำไมรักษาไม่ได้ ตะครุบไม่ได้ ตะครุบได้แต่เงา จับต้องสิ่งนี้ไม่ได้ จับต้องไม่ได้ มันก็ไม่ได้มีการต่อสู้ มันไม่ป็นงานขึ้นมา

ย้อนกลับ พยายามย้อนกลับ พยายามแสวงหา ตั้งสติสัมปชัญญะขึ้นมาให้ได้ ฝ้าดูความเกิดดับของใจ มันเฉา มันเศร้า มันหงอยเหงาขนาดไหน มันมีความรู้สึก ความรู้สึกอันนั้นก็คือตัวฉันท์ ความรู้สึกของใจมันมีความรู้สึกอยู่ ความรู้สึกอันนั้นจับต้องได้ สิ่งใดที่มันเป็นความรู้สึกนั้นจับต้องได้ทั้งหมด

แต่มันจับต้องไม่ได้เพราะความรู้สึกเป็นเรา ความรู้สึกกับเราเป็นอันเดียวกันมันก็ส่งออกความรู้สึกกับเราเป็นอันเดียว ความคิดกับเรา ถ้าเราคิดมันจะส่งออกมา ถ้าเราคิด “หรือว่า” หรือว่า ความคิดของเราผิด เห็นไหม มีแล้วมีความคิด “หรือว่าผิด” นี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันเป็นเรา สิ่งที่เป็นเราคืออะไร มีสติย้อนกลับเข้ามา ถ้าเราย้อนกลับเข้ามาอย่างนี้มันจะรู้สึกตัว ถ้ารู้สึกตัวมันจะจับได้ จับได้ นี่งานการจับกิเลส งานการคู่หากิเลสนี้เป็นงานอันประเสริฐมาก ถ้าจับสิ่งนี้ได้ วิปัสสนา วิปัสสนาส่งนั้น นี่การต่อสู้เกิดขึ้น

สงครามจะเกิดขึ้น ถ้ามีสงครามเกิดขึ้น การปะทะกันระหว่างปัญญากับกิเลส ระหว่างธรรมกับกิเลสมันปะทะกันในหัวใจ มันจะเกิดขึ้นกับเรานะ เกิดขึ้นท่ามกลางการประพฤติปฏิบัติ เกิดขึ้นจากภายใน เกิดขึ้นจากความเห็นจากภายใน ไม่ใช่เกิดขึ้นจากข้างนอก เรื่องของโลกเขาเป็นเรื่องของโลกเขา เรื่องข้างนอกที่ไหนเป็นเรื่องของโลกเขาทั้งนั้นนะ เรื่องของเราเป็นเรื่องของเรา การชำระกิเลสเป็นหน้าที่ของเรา ถ้าสงครามเกิดขึ้นกับเราคือสงครามของเรา เราจะมีปัญญามาไหน เราจะมีคามวิระขุดสาหะขนาดไหน นั่นก็คือกำลังของเรา

ถ้ากำลังของเรามีขนาดไหนเราก็ทุ่มใส่ของเราเข้าไป ทุ่มใส่เข้าไปกับความเห็นเดิมของเรา ทุ่มใส่เข้าไปกับความเห็นผิดของเรา ความเห็นของเราเห็นความเห็นผิด มันผิดอย่างใดมันทุ่มใส่ได้ ถ้าจับต้องไม่ได้ มันทุ่มไปแล้วมันไม่มีสิ่งใครรองรับ แต่ถ้ามันจับต้องได้นี่มันทุ่มแล้วมันโดนตัว ทุ่มปัญญาเข้าไปมันโดนตัวกิเลส จับต้องตรงไหนได้ พลิกแพลงออกมานี่มันเป็นเรื่องของกิเลส อาศัยอยู่ตรงนั้น ถ้าทำลายตรงนั้นคือทำลายกิเลส ทำลายใจของตัว ทำลายชั้นรั้งของตัว ทำลายความคิดของตัวนั่นคือทำลายกิเลส

ถ้าทำลายกิเลสขึ้นมามันก็ทำลายได้ ถ้าทำลายได้มันจะเริ่มถอยร่นไป กิเลสมันจะเริ่มถอยร่นนะ มันจะเริ่มปล่อยวาง เริ่มปล่อยวางเพราะความเห็นถูกต้องเข้าไป ธรรมนี้เข้าไปเจอจาง ถ้าธรรมเข้าไปเจอจางในหัวใจขึ้นมา ความเห็นผิดมันก็ต้องถอยร่นออกไป นั่นนะ เริ่มจากต่อสู้ เริ่มจากอ่อนค้อยกว่า เริ่มจากผู้แพ้ จากเป็นผู้ที่ต่อสู้กันได้ด้วยกำลังเสมอกัน จะยันกันไว้ได้ จนต่อสู้จะเป็นฝ่ายผู้ที่จะชนะ เป็นผู้ที่อำนาจเหนือกว่าจะชนะไป แต่สิ่งที่จะชนะขึ้นไปมันต้องพยายามขับไล่ ต้องพยายามเต็มที่ ความพยายามมุมานะของใจ ใจมุมานะใจถึงจะมีกำลัง ใจมุมานะ เห็นไหม กำลังของใจเกิดขึ้นมาเพราะความเห็นของเราเอง

เราพอใจ เราตั้งใจทำมันจะเป็นประโยชน์ของเรา ถ้าเราไม่พอใจเราตั้งใจทำของเราไม่ได้ มันก็จะอ่อนค้อยไป ถ้าเราธรรมอ่อน กิเลสมันจะแสดงตัวทันที กิเลสมันจะเข้มแข็งขึ้นมาทันที ถ้ากิเลสเข้มแข็งขึ้นมาเราจะถอยร่นๆ แล้วจะมีความน้อยเนื้อต่ำใจ ความน้อยเนื้อต่ำใจจะเกิดขึ้นมานะ ถ้ากิเลสมันหลอกนะ กิเลสมันพลิกแพลงขึ้นมา มันจะเกิดในหัวใจ

เรา ผู้ประพฤติปฏิบัติมันน่าจะมีประสบความสำเร็จ มันน่าจะมีคุณงามความดีกับเราบ้าง... อันนั้นมันเป็นกิเลสมันเรียกร่องนะ ถ้ากิเลสมันเรียกร่อง มันก็เรียกร่องไป เรียกร่องเพื่อที่จะให้เราทุกอย่างถอยร่น เพื่อให้ทุกอย่างมันแพ้ไป ถ้ากิเลสมันเรียกร่องส่วนกิเลสเรียกร่อง ปัญญาต้องพลิกกลับ

เรื่องความเห็นของเรา เรื่องความทุกข์ของเรา เรื่องประโยชน์ของเรา เราต้องทำของเราเอง เรื่องของคนอื่นของเขาเนะ เป็นการส่งเสริมกันการเห็นกัน นั่นเป็นเรื่องของโลกเขา ถ้าเรื่องของกิเลส ผู้ที่ชำระกิเลสได้ พระอัญญาโกณฑัญญะชำระกิเลสได้แล้วไปอยู่ในป่าองค์เดียว อยู่ในป่าองค์เดียว สอนหลานเฉพาะองค์เดียวแล้วอยู่ในป่า จนวันสุดท้ายมาลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัม

พุทธเจ้า พระอรหันต์มีความสุขในหัวใจ ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไปอยู่ในป่าองค์เดียวตลอดไป อยู่กับสัตว์ พวกสัตว์เขาหล่อเลี้ยงมา เขาเลี้ยงพระอัญญาโกณฑัญญะ

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าหัวใจมันสิ้นสุด มันชำระกิเลสได้ ความสุขของใจตามธรรมของเรา มันเกิดขึ้นมาจากหัวใจของเรา หัวใจของเราเป็นผู้ประสบ หัวใจของเราเป็นผู้รับสิ่งนั้น ความสุขจะเกิดขึ้นจากใจของเรา แล้วเราจะไปเรียกร้องหาใครล่ะ

ปัญญาในการพลิกแพลง พลิกแพลงให้หัวใจมันมีกำลังขึ้นมา ไม่ใช่ว่ามีความคิดความเห็น แล้วก็อ่อนตามกิเลสไป กิเลสมันจะจูงไปตลอด กิเลสมันจะจูงใจของเราออกไปตามความเห็นของมันนะ เรียกร้องดึงออกไปให้พ้นไปจากธรรม ถ้าพ้นออกไปจากธรรมมันจะเข้าไปไหน เห็นไหม มันก็เข้าไปหากิเลสสิ ถ้าเข้าไปหากิเลสก็เข้าไปหาในความผิดพลาด กิเลสคือความประพฤติแล้วไม่ได้ผล กิเลสคือการประพฤติแล้วมันไปตามร่องของความผิดพลาด

ถ้าเป็นธรรม ธรรมคือประพฤติปฏิบัติแล้วมันปล่อยวาง มันปล่อยมันวาง มันมีความเข้าใจ มันชำระสะสางขึ้นไป ความเห็นผิด มันปลดปลดเปลื้องใจออกไปเป็นชั้นๆ เข้ามา มันปลดเปลื้องชั้นหนึ่งมันก็ปล่อยวางชั้นหนึ่ง ปล่อยวางชั้นหนึ่งเราก็มีความสุขขึ้นมาชั้นหนึ่ง แล้วเดี๋ยวมันก็เกิดอีก เพราะอะไร เพราะไม่สามารถประหารได้ ถ้าไม่สามารถประหารได้ มันยังทรงตัวมันอยู่ มันแสดงตัวมันตลอดเวลา กิเลสจะทำหน้าที่ของเขาตลอดไป ตามหน้าที่ของเขา

ธรรมเกิดดับเป็นครั้งคราว ธรรมจะเกิดขึ้นเพราะเราสะสม ธรรมจะเกิดขึ้นเพราะเราพยายามวิริยะอุตสาหะ ธรรมเกิดขึ้นจากความเพียรของเรา เกิดขึ้นมามีกำลังก็สู้ไหว ก็ต่อสู้ได้ ถ้าสู้ไม่ไหวก็ให้มันไว้ เกิดขึ้นมาก็มีความสุขขึ้นมา ถ้าธรรมเกิดขึ้นมา ใจจะมีความสุข ใจจะปฏิบัติแล้วได้ผลขึ้นมาเราจะพอใจ

ถ้าธรรมไม่เกิดขึ้นมา เราปฏิบัติไปๆ มันปฏิบัติแล้วมันเข้าทางของกิเลสหมด มันจะเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างนี้ตลอดในการประพฤติปฏิบัติของสัตว์โลกโดยธรรมชาติ โดยธรรมชาติของกิเลสมันคือโดยธรรมชาติของมัน แต่ธรรมชาติของธรรม ธรรมชาติของธรรมที่จะต่อสู้ ธรรมชาติของธรรมมีอยู่ แต่ธรรมที่เกิดดับกับเรามันเกิดขึ้นจากความวิริยะอุตสาหะของเรา

ถ้าวิริยะอุตสาหะของเราเกิดขึ้นมา มันก็เป็นผลงานของเรา เราก็เห็นซึ่งๆ หน้า ถ้าเห็นซึ่งหน้ามันก็ทำของเราไป ทำของเราจนกว่าถึงแพ้ชนะไปในหัวใจบ่อยครั้งเข้าๆ จนถึงที่สุดมันจะขาดออกไปจากใจ

สิ่งที่กิเลสขาดออกไปจากใจ ประหารกิเลสขาดไปจากใจ ถ้ากิเลสอันละเอียดออกไปจากใจ พ้นออกไปจากกิเลส พ้นออกไปจากขั้นหยาบเลย จิตนี้เป็นสภาวะของจิตล้วนๆ สภาวะของจิตนี้เป็นตัวที่ว่าค่าของธรรมกับค่าของจิตอยู่ตรงนี้ ถ้าค่าของ อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา นี้ เป็นสิ่งที่ว่า “จิตเดิมแท้ที่ส่องใส” มันส่องใสแต่มันเป็นจิตปฏิสนธิ มันส่องใสแต่มันต้องไปเกิดอีก มันถึงเวียนตายเวียนเกิดมาแต่วิภวณมา จนถึงปัจจุบันนี้มันชำระกิเลสออกไป ชำระขั้นออกไป จนมันปล่อยวางออกมา แล้วมันจะไปไหนอีกล่ะ? มันก็ต้องไปเกิดเป็นพรหม

ถ้าไปเกิดเป็นพรหม นั่นเพราะไม่เห็นคุณค่าของธรรม ไม่เห็นคุณค่าของธรรมอันละเอียด เห็นคุณค่าของธรรมอย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างละเอียดมา แต่คุณค่าของธรรมอย่างละเอียดสุดนี้ ยังไม่เห็น ถ้าคุณค่าของธรรมอย่างละเอียดสุดนี้ คุณค่าของใจ “คุณค่าของธรรม”

คุณค่าของอวิชชา “จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่หมองไปด้วยอุปกิเลส” จิตเดิมแท้ก็คือตัวปฏิสนธิจิต จิตเดิมแท้ก็ยังคงต้องเกิดอีก ต้องเป็นไปตามสภาวะธรรมของเขา

แต่ถ้าจิตเดิมแท้เป็นธรรมขึ้นมาล่ะ จิตเดิมแท้เป็นธรรมขึ้นมา จิตเดิมแท้จะหมดสิ้นไป “จิตเดิมแท้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส” จิตเดิมแท้ไม่ปฏิสนธิเป็นพรหมอีก ไม่ไปเกิดเป็นโอปปาติกะที่เป็นพรหมขึ้นไปอีก เพราะมันทำสิ้นสุดออกไป ถ้าสิ้นสุดของกิเลสของใจได้ นั่นคือคุณค่าของธรรมโดยสมบูรณ์

คุณค่าธรรมโดยสมบูรณ์เกิดขึ้นจากอะไร? เกิดขึ้นจากการวิปัสสนา เกิดขึ้นจากการกระทำ ถ้าคุณค่าการกระทำเกิดขึ้นมา มันจะเป็นธรรมขึ้นมา ถ้าการกระทำนี้มันไม่เกิดขึ้น มันก็นอนจมอยู่ในหัวใจ สิ่งที่นอนจมอยู่ในหัวใจเพราะอะไร เพราะว่าการปฏิบัติจับต้องสิ่งนี้ไม่ได้ จับต้องไม่ได้ มันก็อ่อนอยู่ในหัวใจ มันจะหมุนออกไปข้างนอกนี้มันหยาบขึ้นไป มันปล่อยวาง มันละขั้นเข้ามา จากหยาบ จากกลาง จากละเอียด ละขั้นเข้ามา ละเส้นทางหากินของเขา ออกมาเป็นเอกเทศของเขา

แต่เดิมใจนี้อาศัยขั้นนี้ ขั้น ๕ นี้ออกไปหาเหยื่อ อาศัยขั้น ๕ นี้ออกไปหาเหยื่อพร้อมกับกิเลสออกไปผูกมัด เราชำระกิเลสออกมาเป็นชั้นเป็นตอน เพราะมันอาศัยขั้น ทำลายขั้นขึ้นมา ทำลายขั้นขึ้นมา ใจนี้ยังสะอาดขึ้นมา ทำลายขั้นขึ้นมาใจนี้สะอาดขึ้นมาเป็นชั้นเป็นตอนขึ้นมา

จนถึงที่สุดแล้ว ถึงที่สุดสิ่งที่ปล่อยวางเข้ามานั้นเป็นธรรม แต่ในตัวของมันเองนั้นเป็นอวิชชา สิ่งที่เป็น อวิชชาปุจฉา สงุขารา นี่คือความไม่รู้ตัวมันเอง สิ่งที่ไม่รู้ตัวมันเองมันละเอียดอ่อนขนาดที่ว่า มันไม่รู้ตัวมันเอง แต่มันมีพลังงานของมัน มันส่องใส มันจะสว่างไสวขนาดไหน มันจะแว้งแว้งขนาดไหน มันจะรู้ตัวมันเอง นี่ความรู้กับเราเป็นอันเดียวกัน

เหมือนแอกกับวัว แอกอย่างละเอียดกับวัวอย่างละเอียดที่อยู่ในหัวใจมันจะเป็นคุณค่าอันเดียวกัน เป็นคุณค่าอันเดียวกันต้องย้อนกลับเข้ามาจับตรงนี้ได้ หันกลับเข้ามาจับตรงนี้ได้ ย้อนกลับเข้ามา ทำใจให้สงบเข้ามาเป็นอรหัตมรรค

สิ่งที่เป็นอรหัตมรรค เห็นใหม่ ศีลสมบุรณ์ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ สมาธิสมบุรณ์ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ สติสมาธิสมบุรณ์ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ อรหัตมรรคต้องสมบุรณ์ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ จากมรรคอย่างหยาบขึ้นมา สติกับสมาธิที่พอประมาณ ทำสิ่งนี้ได้ขึ้นมา แต่พอมหาสติ-มหาปัญญาขึ้นมา สมาธิกับสติก็เริ่มมากขึ้น อันนี้ต้อง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ สิ่งนี้ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ถึงย้อนกลับไปจับตรงนี้ได้ ถ้าจับตรงนี้ได้ สิ่งนี้พลิกคว่ำขึ้นมามันถึงจะเป็นธรรม

ธรรมเกิดขึ้นมาจากการประพฤติปฏิบัติ ธรรมเกิดขึ้นมาจากมรรคอริยสัจจ จากความเป็นจริงของใจดวงนั้น ใจดวงนั้นสะสมขึ้นมา สร้างสมขึ้นมา หมุนเวียนขึ้นมา เป็นชั้นเป็นตอนขึ้นมา ในการมรรคา ก้าวเดินทั้งนั้น

ทางอันเอกของใจ ใจจะเป็นเอกขึ้นมาได้ มันจะเป็นเอกขึ้นมาได้ มันเป็นเอก เห็นใหม่ จากสิ่งที่เป็นพัวพันกับโลกเขา พัวพันกับขั้น ๕ นี้ก็เป็นขั้นห้าหมอนออกไปข้างนอก จนตัดขั้น ๕ ออกเป็นหนึ่งเดียว เป็นเอก เป็นหนึ่งเดียว แล้วทำลายหนึ่งเดียวนั้นหมดสิ้นไปจากใจดวงนั้น นี่ค่าของธรรมเกิดขึ้นกับใจดวงนั้น ใจดวงนั้นเป็นธรรมล้วนๆ นะ

ถ้าใจดวงนั้นเป็นธรรมล้วนๆ ค่าของธรรมก็เป็นค่าของธรรมล้วนๆ ค่าของธรรม ใจดวงนั้นมันถึงเป็นประโยชน์กับในศาสนา ศาสนาสอนมานี้มันไม่เปล่าประโยชน์ ถ้าไม่มีสิ่งนี้ขึ้นมา

ศาสนานี้เป็นศาสนาเปล่าประโยชน์ ศาสนาเอาไว้หลอกกัน ศาสนาเอาว่ามีศาสนาว่ามีนรกสวรรค์
นี้เหมือนเขียนเสือให้วัวกลัว ไม่มีหรือ ไม่เป็นความจริงหรือ

ไม่ประพฤติปฏิบัติจะไม่เห็นสิ่งนี้ ถ้าประพฤติปฏิบัติขึ้นมาจะเห็นสิ่งนี้ขึ้นมาตามความเป็น
จริงของสิ่งนี้ขึ้นมา เพราะสิ่งที่ว่านรกสวรรค์นั้นเป็นที่อยู่ของใจ ถ้าใจมีเชื่อ มีบาป มีกรรม มีอกุศล
ขึ้นไป ถึงตกรก เห็นไหม มีบุญกุศลขึ้นไปมันถึงจะไปอยู่บนสวรรค์

แล้วการประพฤติปฏิบัตินี้ละทั้งบุญและบาป ละบาปด้วย ละอกุศลทิ้งไป ละบุญ ละ
อย่างไร? ละด้วยการชำระขันธ ขันธ สัจจะ สัจจะคือความจำ คุณงามความดี ความชั่วสัจจะมัน
จะสะสมไว้ “ทำลายขันธ” ก็เท่ากับทำลายสิ่งที่จดจำ ทำลายสิ่งที่ว่าเป็นบุญและบาป เห็นไหม บุญ
และบาปนี้เป็นกุศลและอกุศล สิ่งที่เป็นกุศลและอกุศลนี้เป็นอะไร? เป็น สพเพ ฐมา อนุตา เป็น
ธรรม เป็นธรรมะ ธรรมะที่ว่า เป็นสภาวะก้าวเดิน ธรรมะที่เราต้องก้าวเดินต่อไป

สรรพ ฐมา อนุตา เป็นถนนที่วารถก็ต้องเล่น ไปถึงที่สุด นี่ก็เหมือนกันเป็นทางก้าวเดิน
ของใจ ใจก้าวเดินตามสิ่งนั้นออกไป มันก็เป็นสภาวะธรรมสิ่งนั้น สภาวะธรรมที่จะชำระกิเลส
สภาวะธรรมที่ว่าธรรมเกิดดับ เกิดดับอย่างไร เกิดดับเพราะเราสร้างสมขึ้นมา สภาวะธรรมขึ้นมา
เกิดขึ้นมา ใจจะเป็นคุณค่าของธรรมขึ้นมา ละเอียดขึ้นไป จากหยาบ จากกลาง จากละเอียดขึ้นไป
จนละเอียดสุดในหัวใจ ชำระกิเลสเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป นั่นนะ มันถึงว่าเห็นนรกสวรรค์โดย
ภาคปฏิบัติ

ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติจะเห็นคุณค่าของศาสนา เห็นคุณค่าศาสนาตามความเป็นจริง ตามความ
เป็นจริงเพราะใจมันเห็นจริง ไม่ได้ตามความเป็นจริงเพราะว่าเราศึกษามา ถ้าเราศึกษามา เห็นไหม
มันจะเชื่อตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เชื่อตามสุตมยปัญญา แต่ความสงสัย ๑๐๐
เปอร์เซ็นต์

ความเห็นของตัวยังคิดจินตนาการไปว่ามันจะเป็นอย่างนั้นไหม จนกิเลสมันได้พูดขึ้นมา
ว่าเขียนเสือให้วัวกลัว นรกสวรรค์นี้เขียนเสือให้วัวกลัว ศาสนานี้เหมือนหลอกกัน...นั้นศาสนา
ของผู้ที่เข้าถึงธรรมอย่างศีลธรรมจริยธรรม

ถ้าเข้าถึงธรรมโดยการประพฤติปฏิบัติ เข้าถึงธรรมโดยใจที่เป็นธรรม เป็นขั้นเป็นตอนเข้า
มา มันจะเห็นสิ่งนี้โดยธรรมชาติ เห็นสิ่งที่หลุดออกไปจากใจ เห็นสิ่งที่ขาดออกไปจากใจ นี้บุญ

และบาปมันจะขาดออกไปจากใจ ขาดออกไปจากใจ ถึงที่สุดแล้ว มันไม่ใช่บุญและบาป มันเป็น
 สิ่งที่เกิดนี้เองที่ จิตนี้เองที่ จิตนี้เป็นธรรม เอโก ชัมโม หนึ่งเดียว ธรรมที่ไม่มีสอง

แต่เดิมมีดีมีชั่วเป็นของกลุ่มตลอด สิ่งที่เป็นของกลุ่ม นี้เหมือนกัน ข้ามพ้นสิ่งที่เป็นบุญและบาป ข้าม
 พ้นสิ่งที่เป็นคู่ เป็นหนึ่งเดียว หนึ่งเดียวนี้ยังสกปรกอยู่ เห็นไหม อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา นี้เป็นต่อ
 ของจิต เป็นหนึ่งเดียว สิ่งที่เป็นสิ่งที่ยังสกปรกอยู่ ทำลายจนสะอาดขึ้นมา ทำลายโดยภาคปฏิบัติ
 โดยภาคปฏิบัติโดยทำลายใจดวงนั้นออกไป

นั่นนะ สิ่งที่ทำลาย ยิ่งทำลายขนาดไหน ยิ่งสว่าง ยิ่งสงบ ยิ่งผ่อนคลาย

แต่ถ้าเราสะสมไว้ เราสะสมไว้ เราพยายามโลก ต้องสะสม ต้องได้มา สิ่งที่ได้มายังสะสม
 เข้าไป นั่นเป็นการพอกพูนกิเลสทั้งหมดเลย สิ่งพอกพูนกิเลสนั้น ถึงการว่าเป็นการนับคะแนนใจ
 ถ้านับคะแนนได้สะสมขึ้นมา นั่นนะ กิเลสมันนับคะแนนขึ้นมา มันสะสม มันพอกพูนกิเลสขึ้นมา
 ในหัวใจดวงนั้น

แต่การประพฤติปฏิบัติขึ้นมา การละออก การสลบออกไปจากใจ การปลดเปลื้องออกไป
 จากใจ ให้อันนี้ผ่อนคลายขึ้นมา ผ่อนคลาย ใจนี้ผ่อนคลายโดยสัมมาสมาธิ ความเห็นจิตเดิมแท้ที่ผ่อนคลาย
 ความเห็นโดยสมาธิก็เห็นได้ เวลาจิตของคนสงบขึ้นมา มันจะสว่างไสว ความสว่างไสวของใจ
 ดวงนั้น เห็นไหม ของสัมมาสมาธิ...เห็นได้

แต่ถ้าบางจิต บางดวง สงบขึ้นมา สงบเฉยๆ ไม่เห็นความสว่างก็ได้ ไม่เห็นความสว่าง ก็
 สงบขึ้นมา สงบนี้เป็นอาการของใจ ใจรู้สึก ใจรู้สึกว่ามันสงบขึ้นมา สงบมาเฉยๆ นั่นมันเป็น
 อานาจาสนาของใจ

ใจแต่ละดวงมีอานาจาสนาไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกัน บางดวงจะสว่างไสวขนาดไหน มัน
 สว่างไสวแล้วมันเห็นขึ้นมา อันนั้นเป็นเรื่องของเขา นี้เหมือนกัน มันความสว่างไสว ความเข้าใจก็
 ได้ ความสว่างไสวคือเห็นความปลดเปลื้องในใจ ใจแว้งว้างนั้นสว่างไสว นั่นนะ เข้าถึงความสว่าง
 ไสวของใจที่ว่าพ้นไปจากอวิชชา

นี่เหมือนกัน ใจสว่างไสว สว่างไสวแบบนั้น แล้วพอนั่นออกไปแล้วมันพ้นจากความสว่าง
 ไสว ความสว่างไสวคู่กับความมืด เห็นไหม จิตสว่างไสวขนาดไหน มันก็เกิดขึ้นมาพร้อมกับความ
 เสร้าหมอง จิตจะเสร้าหมองไปจากความสว่างไสว นั่น ความสว่างไสว นั่น จนถึงที่สุดแล้วมันจะ

เริ่มเศร้าหมอง เริ่มความสว่างมันก็เริ่มอ่อนตัวลง นี่เป็นธรรมชาติของมัน มันเวียนไปโดยธรรมชาติของมัน

แต่จิตที่พ้นจากกิเลสมันไม่มีความสว่างไสว มันพ้นจากความสว่างไสว “จิตเดิมแท้ที่ส่องไสว จิตเดิมแท้ที่ข้ามพ้นกิเลส” จิตเดิมแท้ความสว่างไสวที่ข้ามพ้นจากกิเลสไป ข้ามพ้นจากความสว่างไป มันเป็นความพอ จิตนี้ถึงเมืองพอ จิตนี้ถึงที่สุด คุณค่าของธรรมเกิดจากจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นเป็นประโยชน์กับศาสนา เห็นไหม ว่าศาสนานี้หลอกกัน หลอกจิตดวงนั้นไม่ได้ เพราะจิตดวงนั้นเข้าใจหลักของศาสนาตามความเป็นจริง เข้าใจ เห็นไหม เห็นศาสนาตามความเป็นจริง แล้วเป็นปัจจัยตั้งกับจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นเป็นที่พึ่งของจิตดวงนั้น จิตดวงนั้นมีความสุข กับจิตดวงนั้น

แต่ ภารา หเว ปญจกขุชฺชา ภาระของชั้น ๓ ภาระของธาตุชั้น ๓ มันเป็นธรรมชาติ เป็นธรรมดาเหมือนกับมนุษย์เรานี้แหละ มนุษย์เรามีธาตุ ๔ นี้ต้องเป็นภาระให้ต้องรับผิดชอบ แล้วมีความคิดคือชั้น ๕ ในความคิด แต่ความคิดของเรานี้มันความคิดที่ว่ายังไม่ได้ แต่ภาระของผู้ที่สิ้นกิเลสแล้ว ความคิดมีอยู่ แต่ความคิดนั้นกับใจไม่ใช่อันเดียวกัน แยกกับวัวได้ละออกจากกัน โดยธรรมชาติแล้ว

ถ้าคิด เวลามันคิดเป็นประโยชน์ขึ้นมา เอาแอกมาใส่มันก็เป็นประโยชน์ลากไปได้เหมือนกัน แต่ถ้าไม่ต้องการคิด เห็นไหม มันหลุดออกไปโดยธรรมชาติแล้ว มันจะละเมื่อไรก็ได้ สติสัมปชัญญะมันพร้อมใจ ภารา หเว ปญจกขุชฺชา มันเป็นภาระอย่างนั้น เป็นภาระที่ยังมีชีวิตอยู่ขณะนั้น จนกว่าจะสิ้น จนกว่าจะตายไป นี่พ้นจากภาระ

ภาระที่เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์นี้ต้องทิ้งกลับคืนไปตามธรรมชาติของเขา แล้วจิตดวงนั้นพ้นไปโดยธรรมชาติของมัน ไปอยู่โดยสถานะของเขา มีความสุขพอจิตดวงนั้น นี้ค่าของธรรม เกิดขึ้นมาจากหัวใจนะ เกิดขึ้นมาจากสัตว์โลกที่มีหัวใจอยู่ในเรา เรามีหัวใจอยู่ หัวใจนี้เป็นสิ่งที่สัมผัสศาสนา เป็นที่รับศีลธรรม เป็นหัวใจที่รับสุขรับทุกข์ เวลามันสุขมันทุกข์มันสะสมลงที่ใจ แต่ถ้ามันพ้นจากทุกข์ เห็นไหม จะมีความสุข ความสุขอย่างหยาบๆ ความสุขอย่างโลกเขา

ความสุขในการประพฤติปฏิบัติมันละเอียด สุขเป็นชั้นเป็นตอนเข้ามา

จนถึงที่สุด วิมุตติสุข

เป็นความสุขที่ไม่ใช่ เพราะอะไร เพราะมันไม่ใช่เวทนา มันไม่ใช่ขันธ สุขนี้ขันธ สุขเวทนา ถึงว่าเป็นความสุข โลกถึงสมมติขึ้นมาได้ ถึงจะถือขึ้นมาได้ แต่สมมุติสุขนี้มันไม่ใช่เวทนา มันไม่ใช่สุขในโลกเขา มันถึงเป็นวิมุติสุขไง มันถึงมีเฉพาะใจดวงนั้น มีเฉพาะของผู้ที่ค่าของธรรมกับใจดวงนั้นถึงที่สุดแล้วมันจะมีคุณค่าเสมอกัน ใจนั้นก็เป็นธรรม ธรรมนั้นก็เป็นใจอันเดียวกัน เอโก รัมโม ใจดวงนั้นประเสริฐที่สุด

แล้วใจเราก็มีเหมือนกัน ใจของเราก็มีสามารถประพฤติปฏิบัติได้ ใจของเราสามารถสะสมได้ สะสมมากก็เป็นบุญกุศลมาก สะสมน้อยก็เป็นบุญกุศลน้อย สะสมทุกข์ยาก สะสมอกุศลนั้นตกนรกอเวจีโดยธรรมชาติของใจดวงนั้น

โดยธรรมชาติเพราะอะไร เพราะสิ่งนี้ไม่มีใครสามารถชำระให้ได้ สิ่งนี้มันเกาะไปกับใจ บาปอกุศลกับใจผู้สร้างขึ้นมา มันแนบไปกับใจ มันเป็นอันเดียวกันไปตลอดไป แล้วบุญกุศลก็เหมือนกัน เป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหม นี้ก็แนบไปกับใจ จนเราละพ้ัน ละพ้ันจากบุญและบาป พ้นออกไปจากกิเลสนั้นเป็นคุณค่าของธรรม เอวัง